

(58. 3.)

NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET VERSLAG,
MET BIJLAGEN.

(Ingezonden 10 April 1919.)

De Minister van Arbeid heeft, naar aanleiding van het verslag der Commissie van Rapporteurs, aan den Voorzitter der Kamer medegedeeld, dat hij in het algemeen de publicatie van aan de Regeering uitgebrachte rapporten niet gewenscht acht. Hij billijkt evenwel het verlangen, door de Commissie van Rapporteurs geuit in haar verslag. Eene nota als door haar bedoeld zou intusschen eene herhaling moeten zijn en slechts in zeer geringen omvang eene resumtie kunnen zijn van het rapport van den directeur van het Rijksbureau.

Verder deelde de Minister mede, dat, vermits de directeur van het bureau tegen publicatie van zijn rapport geen bedenking heeft, onderstaand uittreksel met de daarbij behoorende bijlagen III en IV gepubliceerd kan worden, en dat voorts in het rapport enkele wijzigingen van formeelen aard zijn gebracht.

UITTREKSEL.

Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening.

N°. 452.

Beantwoording van het Voorloopig Verslag omtrent het wetsontwerp tot beschikbaarstelling van gelden voor den aanleg van drinkwaterleidingen.

Bericht op kantbrief dd. 28 Maart 1917, n°. 3836, afd. V. A.

's Gravenhage, den 19 April 1917.

Ter voldoening aan het gestelde in Uwen hierboven aangehaalden kantbrief, heb ik de eer Uwer Excellentie het navolgende te berichten, ten aanzien van hetgeen in het in margine vermelde V. V. ¹⁾ wordt opgemerkt.

In genoemd V. V. wordt door „sommige leden” het beleid van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening op krasse wijze aangevallen. Deze leden voeren tot ondersteuning van hun betoog aan:

a. de brochure van den heer ROELOF KUIPERS, getiteld: „Hoe men vijf en twintig millioen in het water werpt”;

b. aan een ingezonden stuk, getiteld: „Waterleidingen ten plattelande”, voorkomende in de *Nieuwe Rotterdamse Courant* van 13 Februari 1916;

c. een bij de Tweede Kamer ingekomen adres van de Vereeniging voor Waterleidingsbelangen in Nederland en het verslag der op 6 November 1916 gehouden vergadering dier vereeniging, waarin dit adres werd behandeld en waarin tevens

¹⁾ V. V. = Voorloopig Verslag; M. v. A. = Memorie van Antwoord; M. v. T. = Memorie van Toelichting.

werd besloten aan de Kamerleden een afdruk toe te zenden van het stenografisch verslag van het in die vergadering besprokene (bijlagen I en II). Van een en ander zend ik zekerheids-halve hierbij een afdruk in met beleefd verzoek om die terug te mogen ontvangen, indien of zoodra aan het Departement van Binnenlandsche Zaken een exemplaar aanwezig is;

d. enkele te hunner kennis gebrachte mededeelingen.

Het moge mij vergund zijn, het hierboven opgenoemde „bewijs”-materiaal, voor zoover dit nog niet reeds vroeger is geschied, aan een nadere beschouwing te onderwerpen:

Ad a. Omtrent de waarde, die naar mijne meening moet worden toegekend aan de bovenvermelde brochure van den heer ROELOF KUIPERS, mocht ik Uwe Excellentie reeds uitvoerig inlichten in mijn aan U gericht vertrouwelijk schrijven van 28 November 1916, n°. 1736, bevattende mijn advies omtrent de wijze waarop het Voorloopig Verslag over hoofdstuk V der Staatsbegroting 1917 zou kunnen worden beantwoord. Het is mij intusschen gebleken dat U gemeend heeft van dat advies te moeten afwijken, waartoe wellicht zal hebben bijgedragen

Zijne Excellentie den Minister van Staat,
Minister van Binnenlandsche Zaken,
te 's Gravenhage.

het niet door mij te onderstellen feit, dat de bedoelde brochure aan Uw Departement niet bekend was, hetgeen door U in de M. v. A. werd medegedeeld.

Ad b. De waarde, die het hierboven onder *b* genoemde ingezonden stuk als bewijs tegen het beleid van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening heeft, meen ik uitvoerig in het licht te hebben gesteld in mijn aan U gericht schrijven van 28 September 1916, n°. 1412. Korthedshalve meen ik dus te kunnen volstaan met naar dien brief beleefdelijk te verwijzen.

Ad c. Tot recht begrip van de beteekenis van het adres der Vereeniging voor Waterleidingsbelangen in Nederland moge eene beknopte uiteenzetting van de wijze, waarop het is ontstaan, zooals mij die uit het verslag der vergadering en verder uit naar mijne meening betrouwbare bron bekend is geworden, voorafgaan.

In October 1916 hebben een achttal leden der vereeniging, die reden meenden te hebben zich over de werkzaamheid van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening te beklagen, het initiatief genomen, om andere leden, van wie zij hetzelfde konden onderstellen, tot eene bijeenkomst uit te noodigen, ten einde te overwegen, wat daartegen te doen was.

Aan deze bijeenkomst werd door een 26-tal personen deelgenomen, t. w.:

1°. door enkelen, die zich tot dusver met het ontwerpen van waterleidingplannen hebben beziggehouden:

2°. door verschillende directeuren van kleine waterleidingen, die zich door eene eventueele uitvoering van het thans in voorbereiding zijnde plan voor eene centrale drinkwatervoorziening in Zuidholland, Noordholland en Utrecht bedreigd waanden in het vooruitzicht om het verzorgingsgebied der onder hun beheer gestelde waterleidingondernemingen uit te breiden:

3°. (wellicht, ofschoon mij niet bekend,) nog andere personen.

Het resultaat van die vergadering was, dat aan het bestuur der Vereeniging voor Waterleidingsbelangen zou worden voorgesteld eene buitengewone vergadering te beleggen ter behandeling van het voorstel om aan de Tweede Kamer een adres aan te bieden, waarvan de redactie vrijwel overeenkwam met dat hetwelk thans is ingezonden.

Hoewel dus het adres zijn ontstaan te danken had aan de bedreiging van verschillende particuliere belangen of althans van belangen van bepaalde ondernemingen, werd daaraan door de gekozen redactie het karakter gegeven van de behartiging van een openbaar belang. Nochtans is uit de behandeling ter vergadering gebleken, wat daar trouwens moeilijk te bementelen viel, waar de schoen wringt. Intusschen is deze inkleeding van het adres op deze aangelegenheid niet zonder invloed geweest, want het mag wel worden aangenomen, dat uit het concept-adres, hetwelk zonder verdere toelichting bij het convocatiebiljet voor de vergadering was gevoegd, het aan verschillende leden niet duidelijk is geworden, waarom het hier eigenlijk ging. Dit blijkt ook uit het gesprokene ter vergadering door:

den heer VAN POELGEEST: „De heer VAN ROYEN zegt: de leden van de Tweede Kamer weten niet, waarover het gaat, maar ik maak mij sterk, dat de heeren hier het ook niet allemaal weten.” (verslag bladz. 8), en door:

den heer LEVERLAND: „Het (request) zal in dien vorm voor nagenoeg iedereen een raadsel zijn en het zal van den goeden wil van sommigen afhangen, of zij zich de moeite willen getroosten achter de wordingsgeschiedenis en achter de redenen van dit adres te komen, door daarvoor pogingen in het werk te stellen, die eigenlijk van hen niet kunnen worden gevraagd.”

Ik vestig hierop de aandacht.

Immers het mag m. i. wel worden aangenomen, dat de voorstellers, die zich echter niet allen bekend hebben gemaakt,

zoo sterk mogelijk ter vergadering opgekomen zijn. Daarom valt uit de verhouding van het aantal stemmen voor en tegen, waarmede ter vergadering het besluit tot het inzenden van het adres is genomen, niet zooveel te concludeeren ten aanzien van de vereeniging in haar geheel als de in het V. V. gebezigde uitdrukking „de groote meerderheid der in deze vergadering aanwezige deskundigen” (hoewel op zich zelf niet onjuist) gemakkelijk zou kunnen doen vermoeden.

Ik heb het om voor de hand liggende redenen niet wenschelijk geacht zelf ter vergadering te komen, waartoe ik als lid het recht zou hebben gehad, en heb ook den ambtenaren van het Rijksbureau, leden der vereeniging, verzocht daar niet te verschijnen.

Van eene poging van het bestuur of van iemand anders om te trachten ook door het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening te worden ingelicht, is geen sprake geweest.

Toch ware zulk een poging m. i. hier op haar plaats geweest, niet alleen omdat de eenvoudigste beginselen van billijkheid zulks te allen tijde gebieden, maar vooral, omdat men allicht kon vermoeden, dat de andere partij, nagenoeg geheel bestaande uit zich in hunne belangen bedreigd wanende personen, de zaken op minder objectieve wijze zouden voordragen.

Deze houding van het bestuur is te meer verwonderlijk, daar het mij onder dagteekening van 10 Augustus te voren nog berichtte „eenstemmig van meening te zijn, dat het eigenbelang van waterleidingen geen punt van bespreking in onze vergadering van leden zou mogen uitmaken”, zoodat kon worden aangenomen, dat het *tegen zijn zin* betrokken werd in deze aangelegenheid, tot welker behandeling het zich door het initiatief van verschillende leden *zonder meer* verplicht achtte, eene opvatting, die m. i. voor bestrijding vatbaar is.

Dat op de juistheid van een aldus tot stand gebrachte „acte van beschuldiging” — een anderen naam kan men aan het adres, zooals de vereeniging het beschouwd wil zien, nl. in het licht van het bijgevoegde verslag, bezwaarlijk geven — veel af te dingen zou zijn, ligt voor de hand.

Ik ga thans over tot de bespreking van de „acte van beschuldiging” zelve, die op blz. 6 van het verslag in 11 punten is geresumeerd. Daarbij zijn geen concrete gevallen genoemd, doch uit de verdere behandeling van het adres ter vergadering is voor dengeen, die met de ware toedracht der zaak van nabij bekend is, meestal wel op te maken, op welke gevallen gedoeld wordt, al komt de gegeven voorstelling der zaken niet met de waarheid overeen.

Punt voor punt zal ik thans de tegen het beleid van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening opgenoemde bezwaren nagaan.

I. Het eerste punt luidt:

Het Rijksbureau zou bij zijn plannen voor de watervoorziening niet in overleg zijn getreden met de verschillende waterleidingen omtrent de mogelijkheid van aansluiting van gemeenten, die geoegeelijk aangesloten konden worden op de bestaande waterleidingen, waardoor de onkosten voor het Rijk beduidend gereduceerd zouden zijn.

De onjuistheid der beschuldiging in den algemeenen vorm, waarin zij is geuit, blijkt reeds uit de door bemiddeling van het Rijksbureau tot stand gebrachte aansluiting van de gemeente Nieuwendam en van het dorp Halfweg (gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude) aan de gemeentewaterleiding van Amsterdam, en van de gemeente Spaarndam aan de gemeentelijke duinwaterleiding van Haarlem. Plannen voor aansluiting van Buiksloot en Ransdorp aan de Amsterdamsche waterleiding zijn aanhangig geweest. Ook wordt bij de voorbereiding van de plannen voor het eiland Walcheren wel degelijk rekening gehouden met de mogelijkheid om deelen van het eiland te voorzien door de waterleidingen van Middelburg, Vlissingen en Zuidbeveland. Ook bij de onder handen plannen voor Voorne en Putten wordt het geval eener samenwerking met Rotterdam onderzocht.

Beschikbaarstelling van gelden voor den aanleg van drinkwaterleidingen.

Uit een en ander blijkt, dat het Rijksbureau in beginsel van dergelijke oplossingen geenszins afkeerig is, wanneer daarvoor naar zijne meening goede redenen aanwezig zijn.

Uit de gehouden discussie valt echter af te leiden, dat de grief hoofdzakelijk gericht was tegen de plannen voor de Centrale Drinkwatervoorziening. Een der leiders van de oppositie, de heer HALBERTSMA, geeft op bladz. 15 aan, op welke wijze hij zou wenschen dat het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening gewerkt had.

Het door hem genoemde geval „Groningen” kan gevoeglijk buiten beschouwing gelaten worden, omdat op het oogenblik, waarop de plannen voor de provinciale watervoorziening in Groningen tot stand kwamen, men in Groningen zelf allerm minst algemeen overtuigd was van de blijvende deugdelijkheid der prise d'eau, terwijl de gemeentelijke waterleiding bovendien gewikkeld was in een procedure, van welker uitslag haar geheele bestaan kon afhangen.

Dat men de watervoorziening der provincie niet afhankelijk kon maken van zulke onzekere factoren, zal wel geen nader betoog behoeven, daargelaten of, gelet op de uiteenlopende belangen van de Stad en den Lande van Groningen ooit van een goede samenwerking sprake zou kunnen zijn.

De heer HALBERTSMA zou nu verder gewild hebben, dat door het Rijksbureau eerst ware nagegaan wat van uit Rotterdam, wat van uit Leiden enz., verzorgd had kunnen worden, waarna het restant in de Centrale Drinkwatervoorziening had kunnen worden opgenomen.

Ik kan die opvatting niet deelen.

De betreffende gedeelten van Zuid- en Noordholland en van Utrecht bevatten tal van groote en kleinere waterleidingondernemingen, waarvan het grootste deel reeds vele jaren lang bestaan heeft. Verreweg de meeste hunner hebben in de jaren van hun bestaan ruimschoots tijd en gelegenheid gehad hun verzorgingsgebied uit te breiden en hebben daarvan ook gebruik gemaakt, vóór zoover zij daarmede de directe belangen der onderneming, dan wel, hetgeen vooral bij de groote steden het geval is geweest, de hygiënische belangen der eigen gemeenten (in verband met melk- en groentenverzorging), dan wel beide belangen gelijktijdig gebaat oordeelden.

In het algemeen kan dus verwacht worden, dat bij de oplossing der thans nog niet tot stand gebrachte aansluitingen bijzondere moeilijkheden te overwinnen zijn.

De heer HALBERTSMA zou nu, naar uit hetgeen hij heeft medegedeeld is op te maken, wenschen, dat het Rijksbureau de partijen tot elkaar bracht en daar, waar de oplossing op financieele bezwaren zou afstuiten, gereed stond zijn bemiddeling te verleenen voor het verkrijgen van 's Rijks geldelijken steun.

Het komt mij voor, dat, al zouden de verschillende waterleidingen, die een 2de of 3de klasse product afleveren, hierbij buiten beschouwing moeten blijven, ondanks het protest, dat daartegen weer van hun zijde zou worden aangeteekend, hiermede het Rijksbureau een arbeid opgelegd zou worden, waarvan de omvang en vooral de duur niet te overzien zou zijn, zoodat, indien het eind daarvan afgewacht zou moeten worden, de uitvoering eener centrale voorziening der overblijvende deelen jaren lang zou moeten worden uitgesteld.

Het spreekt toch vanzelf, dat de vraag of een of andere gemeente aan het leidingnet van een haar belendende kan worden aangesloten en deze laatste wellicht weer aan dat van haar buur ter andere zijde, enz., geen vraag is van topographie alleen, maar dat men moet onderzoeken:

1°. of er geneigdheid is van beide kanten;

2°. of deze oplossing technisch mogelijk is en, of, indien zulks op dat oogenblik niet het geval is, die mogelijkheid door uitbreiding of door vernieuwing in het leven geroepen zou kunnen worden;

3°. of er overeenstemming is te verkrijgen omtrent de voorwaarden van waterlevering.

Wie nu weet door hoeveel factoren elk dezer vraagpunten wordt beheerscht, hoeveel dikwijls geheel tegenstrijdige grotere en kleinere belangen met elkaar in overeenstemming moeten gebracht worden, wie rekening houdt met het groote aantal complicaties, dat zich kan voordoen, die zal m. i. tot de erkenning moeten komen, dat het een onbegonnen werk is, om langs dezen weg tot een oplossing te komen, die de betrokkenen bevredigen zou. Het schijnt mij zeer overdreven aan het Rijksbureau den eisch te stellen, dat het initiatief voor dergelijke combinaties van deze instelling moet uitgaan (al behoeft dit niet uitgesloten te zijn) en ik meen, dat het in de eerste plaats aan de belanghebbenden zelven overgelaten moet worden om zulke combinaties naar eigen inzicht te vormen.

Voorts ligt het voor de hand, dat eene vergelijking, of het samengaan van een of andere gemeente met eene naburige al dan niet voordeliger voor die gemeente is, dan een aansluiting aan de Centrale Drinkwatervoorziening, niet door het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening kan worden beoordeeld, vóórdat de plannen voor laatstbedoelde onderneming gereed en de financieele gevolgen voor de waterverbruikers te overzien zijn.

Doch al zou men voor een oogenblik willen aannemen, dat het n. m. m. op groote schaal practisch onuitvoerbaar toch mogelijk was, en dat het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening daarmede het door de belanghebbenden gewenschte resultaat bereikte, dan zou de groote kans bestaan, dat voor eene centrale voorziening slechts die gedeelten overbleven, waar een eenigszins loonende exploitatie uitgesloten was, zoodat eene goede watervoorziening van die gedeelten of achterwege zou moeten blijven, dan wel ten koste van financieele offers van den Staat zou moeten geschieden. Noch het een, noch het ander wordt door mij geacht te zijn in het belang van het algemeen en, indien de thans door mij gezochte oplossing aanleiding zou geven, dat aan sommige ondernemingen niet „nadeel wordt toegebracht”, doch hoogstens een (mog in de lucht hangend) „voordeel wordt onthouden”, dan is daarin n. m. m. geen grond gelegen, om het beleid van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening te veroordeelen.

Ik spreek hier van een „nog in de lucht hangend” voordeel, omdat de belanghebbenden van de onderstelling schijnen uit te gaan, dat verschillende gemeenten, die zich thans bereid verklaarden tot aansluiting aan de Centrale Drinkwatervoorziening, even bereid zouden worden bevonden om zich bij hunne onderneming aan te sluiten. Zij verliezen daarbij echter uit het oog, dat in de door U tot de gemeenten gerichte circulaire¹⁾ van 20 Juni 1914, n°. 6414, afd. V. A. (voorlaatste zinsnede), aan hen de waarborg is gegeven, dat de thans aanhangige plannen slechts dan uitgevoerd zullen worden, indien daarvoor *geen offers van eenig belang uit de gemeentekas behoeven gevraagd te worden*, een verzekering, die bij het volgen eener andere oplossing wel niet altijd gegeven zal kunnen worden, tenzij Rijk en provincie zich daarvoor borg zouden willen stellen, welke dan op deze wijze zouden medehelpen om zich zelf nog zwaardere financieele lasten (nl. die voor de onverzorgd achterblijvende gemeenten, zie hierboven) op den hals te halen.

Het is waarlijk geen wonder, dat onder die omstandigheden verschillende gemeenten, waaronder er zijn, die reeds verscheidene jaren met elkaar of met een of meer der in aanmerking komende particuliere ondernemingen in onderhandeling zijn geweest, zonder er in te slagen de zaak tot een voor beide partijen bevredigende oplossing te brengen, het in het belang der gemeente achten, om af te wachten wat de thans onder handen plannen voor de Centrale Drinkwatervoorziening hun zullen brengen. En waarom zouden zij niet? Immers er is geen enkele wet of verordening, die hen dwingen kan tot de Centrale Drinkwatervoorziening toe te treden. Zij blijven, ook al hebben zij zich voor opneming in het plan uitgesproken, volkomen

¹⁾ Een afdruk dezer circulaire is te vinden in het ook aan de leden en de griffie der Tweede Kamer in 1915 toegezonden rapport betreffende eene Centrale Drinkwatervoorziening in Zuidholland, Noordholland en Utrecht.

vrij, om, wanneer de aangeboden oplossing hun niet lijkt, zich eene andere te zoeken en desgewenscht de reeds langer of korter tijd afgebroken onderhandeling te hervatten.

Men behoeft in deze afwachtende houding nog niet altijd te denken aan het zich verschuilen achter het evengenoemde plan. Dat de belanghebbende waterleidingondernemingen geneigd zijn dit er in te zien, is eenigszins begrijpelijk. Dat zij hiervan evenwel een grief maken tegen de werkzaamheid van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening bewijst m. i. dat zij niet geheel onbevangen tegenover deze zaak staan.

Integendeel moet het, van een ruimer en ook meer door het streven naar de bevordering van het algemeen belang ingegeven standpunt bezien, m. i. toegejuicht worden, dat het openen van een nieuwe mogelijkheid tot watervoorziening dikwijls aanleiding zal kunnen geven tot matiging van door de aanbiedende partij gestelde eischen en dus tot het weder doen ontstaan van de mogelijkheid dat de gewenschte nieuwe klant tot aanvaarding van het aanbod zal overgaan. Hoe gemakkelijk immers moet het deze kleine en dus, volgens enkele in het Voorloopig Verslag aan het woord zijnde leden, in het algemeen zooveel voordeliger werkende ondernemingen niet vallen, om, door uit den hoek te komen met een veel goedkoopere aanbieding, alle concurrentie met de zoo „dure” plannen van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening van de baan te schuiven!

Er is vermoedelijk eenigé samenhang tusschen het feit, dat de zoeven bedoelde leden spreken van „een waterleidingplan voor de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden” en de omstandigheid, dat ter vergadering in Utrecht de heer VISSER als voorbeelden der van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening ondervonden tegenwerking o. m. waterleidingen in de omgeving van Leerdam werden genoemd, terwijl blijkbaar als voorbeeld van de misleiding, waarvan het Rijksbureau zich bedient, ook de gemeenten Moerkerk (lees „Meerkerk”), Leerbroek en Schoonrewoerd door hen zijn genoemd, als zijnde gemeenten, die „bij het Rijksplan niet te halen zijn” en (desondanks) „de belofte hebben gekregen, dat zij door het Rijk van water zouden worden voorzien”. (Zie verslag bladz. 11. Van de twee ter vergadering aanwezige heeren VISSER is de spreker, die echter in het verslag niet nader is aangeduid, blijkens de presentielijst, vermoedelijk de heer G. VISSER, directeur der Alblasserdamsche waterleiding, terwijl een andere heer J. B. VISSER in de jongste, echter reeds meer dan 2 jaar oude ledenlijst der vereeniging als directeur der N. V. Leerdamsche Waterleiding-Maatschappij vermeld staat.)

Daar tegen de aansluiting dier gemeenten uit een technisch oogpunt geen bezwaren zijn, is mij niet duidelijk waarom of deze gemeenten bij het zoogenaamde Rijksplan „niet te halen” zouden zijn, tenzij bedoeld mocht worden, dat zij niet anders te bereiken zijn, dan langs wegen waarover zeggingschap wordt uitgeoefend door personen, die dat „halen” zouden willen beletten.

Voor het opheffen van dergelijke belemmeringen is, gelijk Uwer Excellentie bekend is, een wetsontwerp bij het Departement van Waterstaat in voorbereiding.

De zoogenaamde „tegenwerking” van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening heeft dus in het hier genoemde geval bestaan in de toezending eener circulaire, waarin de mededeeling werd gedaan, dat de gemeente desgewenscht in het plan der Centrale Drinkwatervoorziening kon worden opgenomen en haar werd verzocht, om, zoo zij deze opneming wenschte, de noodige statistische en kadastrale gegevens beschikbaar te stellen. Hieraan is door verreweg de meeste voldaan.

Zou nu iemand in gemoede meenen, dat, wanneer deze maatregel niet genomen was, de bedoelde gemeenten, indien zij voor het zoogenaamde Rijksplan iets gevoelden, en wel hun burea daarin opgenomen zagen, zich uit zich zelven niet zouden hebben aangemeld om eveneens voor opneming daarbij in aanmerking te worden gebracht?

Ik behoef Uwe Excellentie er slechts aan te herinneren dat de geheele opneming van de nog niet van waterleiding

voorzien gemeenten in de Alblasserwaard bij de plannen der Centrale Drinkwatervoorziening een gevolg is geweest van een uit die streek zelve voortkomende klacht, nl. die welke door de Gezondheidscommissie, zetelende te Sliedrecht, onder dagteekening van 26 Maart 1914 tot U gericht ¹⁾ en met Uwen kantbrief van 28 Maart d.o.v., n°. 3187, afd. V.A., mij in handen gesteld werd. Naar aanleiding van het door mij over deze aangelegenheid op 4 Mei d.o.v. onder n°. 526 aan U uitgebracht advies, welks herlezing ik U ter juiste beoordeeling van het aanhangige geval beleefdelijk moge aanbevelen, werd door U op 12 Juni 1914 onder n°. 6245, afd. V.A., aan de genoemde Gezondheidscommissie bericht.

Bij de uitwerking van het project bleek, dat er eigenlijk geen enkel overwegend bezwaar bestond om in het plan ook de overige gemeenten der Vijfheerenlanden op te nemen, die aanvankelijk daar buiten waren gebleven wegens hare ligging oostelijk van het Zederikkanaal.

De grens van het verzorgingsgebied zal in het thans nog in bewerking zijnde definitieve plan met die der provincie Zuidholland samenvallen.

Nu ik toch aan de behandeling van dit gedeelte der in de vergadering der V. v. W. tegen mij ingebrachte grieven bezig ben, mogen ook de andere gevallen worden besproken, waarop door den heer VISSER en anderen vermoedelijk is gedoeld.

Onder de rubriek „in de omgeving van Amsterdam” (zie verslag bladz. 11) kan misschien door den ten halve ingewijde de voorgenomen levering van water door de gemeente 's Graveland aan de gemeente Kortenhoef worden gedacht. Deze laatste gemeente, die zich tot aansluiting aan de Centrale Drinkwatervoorziening bereid had verklaard, liet zich blijkens mondelinge mededeeling van den burgemeester daarvan door een der thans tot de oppositie in de vereeniging behorende leden, den heer LAFFEBER, directeur der Bussuinsche waterleiding, overhalen om zich weder uit de Rijksplannen los te maken. Deze gaf het gemeentebestuur te kennen, dat deelneming aan de plannen voor de Centrale Drinkwatervoorziening, indien zij tot stand kwamen, de gemeente op zware financiële lasten zou brengen ²⁾, doch dat de gemeente, hoewel klein en weinig welvarend, haar watervoorziening toch zelf bekostigen kon, indien het zich aan de waterleiding van 's Graveland aansloot.

Hij werd belast met het opmaken van een plan met rentabiliteitsrekening. Bij het narekenen van deze laatste bleek echter den burgemeester, dat de ontvangsten veel te hoog geraamd waren, zoodat de raad op zijn voorstel het besluit nam zich tot het Rijk te wenden om financiële steun. Gelukkigerwijze — in dit verband althans — deden zich juist bijtijds, doch toch enkele maanden nadat het gemeentebestuur zich had laten bepraten, een 6-tal typhusgevallen in deze gemeente voor, en kreeg daardoor het gemeentebestuur de gelegenheid, om, zich beroepende op de urgentie eener betere drinkwatervoorziening, welke urgentie zóó groot zou zijn, dat niet op de totstandkoming der Centrale Drinkwatervoorziening kon worden gewacht, zich voor het ontvangen van 's Rijks steun aan te melden. Deze aanvraag werd mij door U om

¹⁾ Bedoeld schrijven bevatte niet anders dan de mededeeling, dat „de drinkwatervoorziening in de Alblasserwaard, enkele gemeenten uitgezonderd, allertreurigst is”, en het verzoek aan den Minister van Binnenlandsche Zaken om zijne „aandacht te willen schenken aan deze aangelegenheid en een verbetering in dezen onhoudbaren toestand te willen bevorderen”.

De bemoeiingen van het Rijksbureau in deze streek zijn niet begonnen voor en aler mij op mijn desbetreffende vraag door de Gezondheidscommissie te Sliedrecht op gezag van den Voorzitter der Algemeene Commissie van voorbereiding voor den aanleg en de exploitatie van een waterleiding in de Alblasserwaard was mededeeld, dat de aanhangige plannen van DUREN-KUIPERS opgegeven waren wegens den geringen financiële steun, van de gemeentebesturen ondervonden.

²⁾ Zie daartegenover de aanhaling uit Uwe circulaire, waaruit Uwe uitdrukkelijke toezegging blijkt, dat de aanhangige plannen slechts dan uitgevoerd zullen worden, indien daarvoor geen offers van eenig belang uit de gemeentekas behoeven gevraagd te worden.

advies toegezonden, zoodat ik gelegenheid had, het project te onderzoeken. Het bleek dat het niet voldeed aan de minimum-eischen, die op het R. v. D. gesteld worden.

De capaciteit was onvoldoende en ten gevolge van een door den ontwerper gemaakte en tegenover mij schriftelijk erkende rekenfout kon een gedeelte van het net, tegen de bedoeling in, niet voor brandblussching dienen. Een belangrijk deel der leiding moest wijder ontworpen worden en zoowel daardoor, alsmede door de inmiddels ingetreden rijzing van de buizenprijzen (voor welke gevolgen de ontwerper natuurlijk niet verantwoordelijk kon gesteld worden), bleek het plan voor nog iets meer dan het opgegeven bedrag slechts uitvoerbaar, indien geheel van de mogelijkheid tot brandblussching werd afgezien, terwijl, indien men dezen eisch handhaafde, de aanlegkosten ongeveer het dubbele zouden bedragen.

Van een op zich zelf rendabele onderneming was ook bij de eerste oplossing geen sprake, bij de tweede uit den aard der zaak nog veel minder. Zoowel op grond van de onvoldoende voorbereiding, als ook omdat het gemeentebestuur, in plaats van tijdig met Uw Departement of met mij in overleg te treden, zonder noodzaak U voor een voldoende feit had geplaatst door zich zonder eenige mededeeling los te maken uit het plan voor de Centrale Drinkwatervoorziening¹⁾ en een contract met 's Graveland af te sluiten voor de levering van water gedurende de eerstvolgende 30 jaar, zonder zich voldoende rekenschap te geven van de financiële gevolgen, adviseerde ik Uwer Excellentie op het verzoek om steun voorloopig afwijzend te beschikken. (Zie mijn bericht van 9 September 1916, n°. 1316.) Door U werd dienovereenkomstig gehandeld.

Of de gemeente 's Graveland in deze zaak een actieve of een meer lijdelijke rol heeft vervuld, m. a. w. of dus het initiatief voor deze uitbreiding van haar verzorgingsgebied van het gemeentebestuur, dan wel van anderen is uitgegaan (en dan vermoedelijk van den heer LAFEBER), is mij niet bekend. Alleen in het eerste geval zou hier van door de 's Gravelandsche waterleiding ondervonden „tegenwerking” kunnen worden gesproken, doch het komt mij voor, dat hier voor die „tegenwerking” zeer goede gronden aanwezig waren, die men ter vergadering begrijpelijkerwijze heeft verzwegen.

Dit is reeds de vierde maal geweest, dat de Staatscommissie voor Drinkwatervoorziening, resp. het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening verzet heeft moeten aantekenen tegen de te optimistische verwachtingen, waarmede deze deskundige zijn rentabiliteitsrekeningen had opgezet. De eerste maal ging het voor een plan voor het eiland Texel, de tweede maal tegen zijn opzet van eene „midden-Noordhollandsche waterleiding”, terwijl de derde maal betrekking had op een plan, hetwelk hij voor 5 gemeenten aan de Vechtstreek had samengesteld.

Hoewel de dezerzijds geoeffende critiek n. m. m. altijd in den meest heuschen vorm is ingekleed geweest en daar, waar het niet om 's Rijks steun ging, zooals in het laatstbedoelde voorbeeld, ik mij zelfs van een afkeuring der plannen onthouden en mij er slechts toe bepaald heb, door naast het plan van den heer LAFEBER er een te geven, bewerkt naar de op het Rijksbureau geldende grondslagen, de belanghebbenden in staat te stellen zooveel mogelijk zelfstandig te beoordeelen, hoe hoog zij hunne eischen mogen stellen, indien het plan van hun adviseur gevolgd wordt, zoo is het begrijpelijk dat de heer LAFEBER, in plaats van de oorzaak in zijn eigen werk te zoeken, deze meent te moeten vinden in het Rijksbureau.

Van andere gevallen van zoogenaamde „tegenwerking” in plannen om naburige dorpen van water te voorzien, bij waterleidingen in de omgeving van Amsterdam of in de buurt van Utrecht, ben ik mij niet bewust.

Het zal Uwer Excellentie echter thans duidelijk zijn, dat hetgeen door den bedoelden spreker ter vergadering blijkbaar onder „tegenwerking” wordt verstaan, ook geheel onbewust bedreven kan worden.

¹⁾ De hierboven vermelde toedracht van de zaak, waarvan de juistheid door den burgemeester is erkend, was door het onderzoek van het R. v. D. aan het licht gekomen, vóór aan U advies was uitgebracht.

Zoo kan het zeer goed zijn, dat de N. V. Nederlandsche Bureau voor Waterleidingen, directeur de heer G. J. M. COUVÉE te Utrecht, mede ter vergadering aanwezig, zich „tegenoverwerk” acht, doordat ik geen aanleiding gevonden heb om het initiatief te nemen ten einde het verzorgingsgebied der door deze maatschappij geëxploiteerde waterleiding van Maarssen, die deze gemeente en hare omgeving voorziet, te vergrooten. Wel echter is er door mij in het „Rapport betreffende de Centrale Drinkwatervoorziening” (zie bladz. 6) op gewezen, dat o. m. Zuilen niet daarin was opgenomen, omdat het door zijn ligging in de mogelijkheid verkeerde gemakkelijker aansluiting te verkrijgen op de waterleiding van naburige plaatsen (nl. van Utrecht of van Maarssen).

Zoo kunnen ook misschien de gemeenten Lekkerkerk, Kriipen a/d Lek en Krimpen a/d IJssel, die te zamen een rivier-waterleiding hebben, welke thans ook Capelle a/d IJssel voorziet, zich wellicht „tegenoverwerk” achten — de directeur dier onderneming was mede ter vergadering aanwezig —, omdat de door hen vermoedelijk als hun aandeel in het te verzorgen gebied beschouwde gemeenten aan den Beneden-IJssel, tusschen Gouda en Capelle, door het Rijksbureau niet naar hen toe zijn gepraat, voor welke inmenging, naar mijne meening, niet de minste aanleiding bestond.

Ik heb dan ook gemeend, gelijk op bladz. 6 in het zoeven bedoelde rapport is vermeld, van de nog niet van water voorziene gemeenten alleen die buiten het plan te moeten laten, welke reeds besluiten hadden genomen, waardoor de watervoorziening binnen kort tijdsverloop in uitzicht gesteld werd.

Het komt mij voor, dat deze handelwijze de eenig aangewezene was. Immers ware het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening er toe overgegaan om „de buit te verdeelen”, dan zou het noodzakelijk in conflict gekomen zijn met die onderneming, aan welke geen aandeel zou zijn toegewezen. Zoo zou bezwaarlijk door het Rijksbureau kunnen worden uitgemaakt of Zuilen aan de Utrechtsche Waterleiding-Maatschappij, dan wel aan het Ned. Bureau voor Waterleidingen toegewezen moest worden, zonder vermoedelijk de niet bevoordeelde tegen zich in het harnas te jagen en zonder groote kans te loopen ten slotte niet in het belang van de betrokken gemeente te hebben gehandeld. Immers al zou men, op grond van topographische overwegingen tot de (trouwens dikwijls moeilijk te trekken) conclusie komen, dat bijv. Zuilen beter aan de waterleiding van Maarssen aangesloten zou kunnen worden, zoo is daarmede geenszins uitgemaakt, dat de grootere Utrechtsche Waterleiding-Maatschappij niet veel voordeliger voorwaarden zou kunnen bieden. Ook het omgekeerde zou zich kunnen voordoen.

Ook de hierboven besproken eventueele toewijzing der IJsselgemeenten aan Lekkerkerk zou mij vermoedelijk in conflict hebben gebracht met de Goudsche Waterleiding-Maatschappij, welke, van de andere richting uit werkende, een deel dezer gemeenten zou kunnen opeischen.

Op dit oogenblik zou zij daartoe nog niet in staat zijn, maar indien, zoodra zij verbetering en uitbreiding zal hebben ondergaan, het voor zich gedachte deel inmiddels door bemiddeling van het Rijksbureau aan anderen gevallen was, zou, naar verwacht kan worden, ook dit tot groot misnoegen van die zijde aanleiding gegeven hebben, terwijl het alweer de vraag zou zijn geweest, of niet door zulk een toewijzing de werkelijke belangen dier gemeente ten slotte niet in het gedrang gekomen zouden zijn.

Hier komen bedrijfstechnische en commercieele overwegingen bij in het spel, treden dikwijls factoren van locale gemeentepolitiek, ja zelfs van persoonlijken aard op, wier invloed door een buitenstaander niet met juistheid te beoordeelen zijn en waarvan men het wikken en wegen, naar mijne meening, dus geheel aan de belanghebbenden moet overlaten en stellig niet in handen moet geven van een Rijksinstelling, welke de kans zou loopen hierbij den eenen blunder op den anderen te stapelen.

Dergelijke, voor den buitenstaander, althans zeker voor den Regeeringsambtenaar niet op te lossen problemen, doen zich

telkens voor, waar men tusschen het verzorgingsgebied van bestaande waterleidingen komt. Dit nu is vrijwel overal het geval in het geheel voorgenomen verzorgingsgebied der Centrale Drinkwatervoorziening. Naar mijne meening was er dus slechts keuze of om zich geheel van ingrijpen te onthouden, en dus den bestaanden ongeregelde toestand handhavende, maar af te wachten of en, zoo ja, hoe de geheele voorziening zou tot stand komen, dan wel te handelen zooals nu door mij gehandeld is en, bij het ingrijpen van Rijkswegen, waarmee een snelle, goede en afdoende oplossing kan worden verkregen en waardoor stelling in hooge mate het algemeen belang wordt gediend, alle belanghebbende gemeenten op uniforme wijze te behandelen, *haar intusschen de vrijheid latende zich op andere wijze te helpen of te laten helpen*, doch in dat geval — zeer buitengewone omstandigheden voorbehouden — natuurlijk zonder den steun van het Rijk, dat reeds bezig was op andere wijze, nl. door het voorbereiden der Centrale Drinkwatervoorziening, krachtig in haar belang werkzaam te zijn.

Door den meergenoemden heer VISSER werd ter vergadering als een der waterleidingen die tegenwerking ondervonden had nog genoemd die in de Langstraat. Daar ik mij in het geheel niet bewust ben van eenige handeling, die zelfs door den meest ter zake onkundige zou kunnen worden uitgelegd als „tegenwerking” heb ik mij tot den directeur der onderneming gewend met verzoek mij zoo mogelijk te willen melden, waarop of bovenvermelde aantijging berust. Tot dusver ontving ik daarop nog geen antwoord ¹⁾.

Eindelijk is nog door den heer SNEEP, directeur der gemeentewaterleiding van Boskoop, ter vergadering gezegd, dat bij de door Boskoop gevoerde onderhandelingen ter bewerking van de aansluiting van Waddinxveen aan de Boskoopse waterleiding wel degelijk tegenwerking van mij ondervonden was.

De handelingen van het Rijksbureau, althans tot den 17den April 1916, in deze aangelegenheid zijn Uwer Excellentie bekend uit het advies, hetwelk ik op evenvermelden datum onder n°. 645 uitbracht naar aanleiding van de door den afgevaardigde ter Tweede Kamer den heer RUTGERS, burgemeester van Boskoop, tot U gerichte vragen. De herlezing van dit advies moge ik Uwer Excellentie beleefdijk aanbevelen ²⁾.

Het zal U daaruit blijken, dat de weerstand, waarop de gemeente Boskoop is gestuit bij hare onderhandelingen met Waddinxveen, niet afkomstig was van het Rijksbureau, doch zijn oorzaak vond in de door Boskoop aangeboden voorwaarden, in de kwaliteit van het water en in een zekere angst om zich van Boskoop afhankelijk te maken, om welke redenen door verschillende raadsleden veel liever een aansluiting aan de Centrale Drinkwatervoorziening werd begeerd, die de gemeente zou ontheffen van alle exploitatie-zorgen en financiële risico.

Na bovengenoemden datum heb ik bij eene conferentie met de commissie van voorbereiding uit den raad nog aangedrongen op eene aansluiting aan de Boskoopse waterleiding, op den voet als omschreven in mijn op 26 April 1916, onder n°. 676, aan U uitgebracht advies, dan wel op dien, welke, daarvoor in de plaats, aan Uwer Excellentie als beter was aanbevolen

¹⁾ Na herhaalden aandrang werd onder dagteekening van 23 Juli 1917 het volgende schrijven ontvangen:

„Aan het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening 's Gravenhage.
In antwoord op Uw geëerde van 20 dezer, n°. 952, diene, dat ik, geen lid van de Ver. v. W. in Nederland zijnde, niet op de bewuste vergadering aanwezig was en het verslag me niet bekend, vandaar ik eerst inlichtingen moest inwinnen, die ik, rondweg gezegd, door drukke werkzaamheden verzuimde te bekomen, d.w.z. in voldoende mate; uit hetgeen ik echter vernam, geloof ik, dat U aan onze inlichtingen niets zult hebben, daar wij, hoewel veel grieven hebbende, deze, zoover wij weten, niet aan Uw Bureau kunnen wijten.

Hoogachtend.

Naamlooze Vennootschap Waterleiding-
Maatschappij „de Langstraat”,
(get.) VAN HOLST, Dir.”

²⁾ Bovenbedoeld advies heeft geleid tot de door U gegeven schriftelijke beantwoording dier vragen. Zie *Aanhangsel* tot het verslag van de Handelingen der Tweede Kamer 1915/1916, n°. 74.

door de Centrale commissie voor Drinkwatervoorziening in hare missive van 3 Juli j.l. n°. 81, doch waaraan door U, blijkens Uwe missive aan burgemeester en wethouders van Waddinxveen dd. 9 Nov. j.l., n°. 13020, afd. V.A., toch niet de voorkeur is geschonken. Ik heb reden om te onderstellen, dat juist, dank zij die conferentie, de meerderheid van den raad te Waddinxveen zich ten slotte voor de aansluiting aan Boskoop uitsprak, zoodat ik — geheel in de lijn blijvende, waarin ik ook te voren gewerkt had — ook daardoor die aansluiting nog bevorderd heb.

Naar mijne meening is dus hier van tegenwerking geen sprake geweest, en kan met volle recht van het omgekeerde gesproken worden.

Het kan m. i. niet worden aangenomen, dat den heer SNEEP, gemeenteamtenaar, het door U aan den heer RUTGERS, lid der Tweede Kamer, tevens burgemeester van Boskoop, gegeven antwoord op een der eerstgenoemde rechtstreeks aangaande gemeente-aangelegenheid betrekking hebbende, onbekend was.

Ook mag zonder meer niet worden ondersteld, dat de heer SNEEP zich ter vergadering aan het opzettelijk uitspreken van een onwaarheid heeft schuldig gemaakt. Dan blijft er m. i. niet anders over dan aan te nemen, dat door hem als „tegenwerking” wordt opgevat hetgeen door mij ter conferentie in Waddinxveen in het midden is gebracht, trouwens ter bevestiging van de door verschillende raadsleden dienaangaande gemaakte opmerkingen omtrent de hardheid van het water en omtrent enkele m. i. voor Waddinxveen nadeelige bepalingen in de concept-overeenkomst.

Het komt mij voor, dat deze „tegenwerking”, indien zij de verlangde uitwerking heeft gehad, den 6500 inwoners van Waddinxveen mettertijd evenveel reden tot erkentelijkheid tegenover het Rijksbureau zal geven, als thans den heer SNEEP reden tot verwijt. Aldus beschouwd, mag dus uit de woorden van den heer SNEEP m. i. geen argument worden gesmeed tegen, doch wel één voor de werkzaamheid van het Rijksbureau in het algemeen belang.

Ik meen hiermede alle tegen het Rijksbureau omtrent dit punt ingebrachte beschuldigingen besproken en — door haar in het juiste licht gesteld te hebben — te hebben aangetoond, dat in het algemeen belang het gevoerde beleid niet anders had kunnen zijn, al is het daarbij onvermijdelijk, dat sommige individuele of althans meer in engeren kring geldende belangen met derving van (in de meeste gevallen nog niet eens bestaand, doch slechts verwacht) voordeel worden bedreigd.

II. Ik meen thans over te kunnen gaan tot het tweede punt der grievenlijst:

2°. *Het Rijksbureau zou integendeel zijn invloed hebben doen gelden tot het verhinderen en daardoor vertragen van aansluiting van sommige gemeenten, omdat die gemeenten reeds in het plan waren opgenomen, hoe urgent ook deze aansluitingen bleken te zijn.*

Gedeeltelijke onbekendheid met de juiste toedracht der betreffende zaken vooropstellende, zouden door hen, die het Rijksbureau minder goed gezind zijn, hieronder kunnen worden gebracht:

a. de onder punt 1 reeds besproken gevallen *Kortenhoef* en *Waddinxveen*.

Deze werden hierboven reeds volledig behandeld en behoeven dus geen nadere uiteenzetting;

b. de aansluiting van de gemeente *Warmond* aan de Leidsche Duinwaterleiding Maatschappij.

Ten aanzien van deze zaak zij het volgende medegedeeld:

De directeur dier maatschappij was ter vergadering en trad op als voorzitter der geheime voorvergadering en als woordvoerder der tegenstanders van het Rijksbureau op de eigenlijke vergadering.

De handelingen van het Rijksbureau, met deze aangelegenheid verband houdende, zijn Uwer Excellentie ten deele bekend

Beschikbaarstelling van gelden voor den aanleg van drinkwaterleidingen.

uit mijn aan U gericht schrijven van 30 November 1915, n°. 1734. ¹⁾

Behalve in het doen van het daarin vermeld voorstel, hebben zij bestaan in het uitspreken van mijn oordeel omtrent de voornemens van het gemeentebestuur om aan de Leidsche Duinwaterleidingmaatschappij concessie te verleenen, welk oordeel in hun schrijven van 8/11 November 1915 door Gedeputeerde Staten van Zuidholland was gevraagd.

Dit oordeel kon uit den aard der zaak niet zeer gunstig zijn. De gemeente Warmond was een der gemeenten, ter wille waarvan een afdoende oplossing van het vraagstuk der drinkwatervoorziening van Rijkswegen is aangevat. Het gemeentebestuur verklaarde zich dan ook, nadat uwerzijds de verzekering gegeven was dat de voorbereiding van dit belangrijke werk onverwijld ter hand zou worden genomen, bij schrijven van 26 Februari 1914 in beginsel bereid zich bij eene centrale drinkwatervoorziening van Rijkswegen ²⁾ aan te sluiten.

Des ondanks besloot het gemeentebestuur, terwijl toch Uwerzijds alles was gedaan om het opmaken der plannen te bevorderen, waarvan aan het gemeentebestuur was kennis gegeven, met de Leidsche Duinwaterleidingmaatschappij in onderhandeling te treden over de aansluiting der gemeente aan het leidingnet dier maatschappij. Wel is waar had het gemeentebestuur bovenbedoelde bereidverklaring gegeven, „behoudens onvoorziene omstandigheden”, doch deze hadden zich m. i. niet voorgedaan, en konden zeker niet gevonden worden in de langdurige voorbereiding, daar het te voren bekend was, dat die voorbereiding veel tijd moest vorderen.

Evenmin konden naar mijne meening deze aanwezig zijn in een zin uit het U bekende „Rapport betreffende een Centrale Drinkwatervoorziening in Zuidholland, Noordholland en Utrecht”, op welke passage, min of meer uit zijn verband gerukt, het gemeentebestuur zich ter verklaring zijner handelwijze meende te kunnen beroepen. Echter zou, ware het voornemen van Warmond tot uitvoering gekomen, aan de plannen voor de Centrale Drinkwatervoorziening een gevoelig nadeel toegebracht worden, mede in verband met den dan noodig geworden omweg ter bereiking van meer noordelijk gelegen gemeenten, die wel aan de Centrale Drinkwatervoorziening aangesloten zouden moeten worden, indien de gelegenheid om, zij het dan ook met niet rendabele buisleidingen, de gemeente te doorsnijden, niet opgehouden werd, reden waarom ik mijn hierboven aangehaald voorstel van 30 November 1915 tot U richtte.

Ook hier echter erkennende, dat de gemeente rechtens vrij bleef andere wegen in te slaan, sprak ik toch tegenover Gedeputeerde Staten als mijn oordeel uit, dat hare handelwijze toch geen aanmoediging verdiende.

Daarop deelden Gedeputeerde Staten aan burgemeester en wethouders van Warmond mede:

„Nopens het in Uw schrijven van 21 October j.l., n°. 23/725 medegedeelde, wonden wij het gevoelen in van den directeur van het Rijksbureau voor drinkwatervoorziening, wiens rapport dd. 25 November d. a. v. U hiernevens in afschrift gelieve aan te treffen.

Aan het in dat rapport opgemerkte wenschen wij nog toe te voegen, dat ook ons college van het welslagen der plannen voor eene centrale Lekwaterleiding goede verwachting koestert, gelijk U uit onze in afdruk hierbij gaande voordracht aan de Staten dd. 8 Juni 1915, G. S. n°. 110/1, kan blijken.

In verband met een en ander meenen wij derhalve omtrent

¹⁾ In dit schrijven werd Uwer Excellentie in overweging gegeven om de medewerking van Uwen Ambtgenoot van Waterstaat in te roepen, ten einde te voorkomen, dat, indien de door de gemeente Warmond in overweging genomen plannen tot aansluiting aan de Leidsche waterleiding tot uitvoering zouden komen, zulks zou geschieden op zoodanige wijze, dat daardoor het gebruik van Rijkswegen, -wateren en -werken niet meer mogelijk zou blijven voor de later noodig blijkende leidingen voor de — een meer algemeen belang dienende — Centrale Drinkwatervoorziening.

²⁾ Lees vermoedelijk: „waarvoor van Rijkswegen plannen worden opgemaakt”.

het voornemen van Uw bestuur betreffende het verlenen van concessie aan de Leidsche Duinwatermaatschappij ons oordeel ten volle te moeten voorbehouden.”

Blijkens mededeeling van burgemeester en wethouders van Warmond stuitte ten slotte de aansluiting af op den onwil van het gemeentebestuur van Leiden, om aan de maatschappij de vereischte toestemming voor waterlevering aan Warmond te geven, terwijl het college van burgemeester en wethouders gelijktijdig mededeelde, dat zijn voorzitter zich in verbinding zou stellen met den burgemeester van Noordwijk, om een poging in het werk te doen tusschentijds van die zijde geholpen te worden.

c. Een poging van de gemeente Oudewater om in het bezit te geraken van eene concessie tot waterlevering in de gemeente Hekendorp.

Van Gedeputeerde Staten van Zuidholland ontving ik een schrijven onder dagteekening van 5/10 Juni 1916, luidende als volgt:

„Door de gemeente Oudewater is aan het gemeentebestuur van Hekendorp concessie gevraagd tot levering van water in laatstgenoemde gemeente.

Aangezien Hekendorp begrepen is in het plan der Centrale Lekwaterleiding, zou het ons aangenaam zijn te vernemen, of, naar uw oordeel, in verband met bedoeld plan, bezwaar bestaat tegen het verlenen van de bovenomschreven concessie.”

Daarop is door mij onder dagteekening van 30 Juni 1916 aan dat college geantwoord, dat het noch in het belang van het plan voor de C. D. V. noch in dat van de gemeente Hekendorp moest worden geacht, dat deze concessie zou worden verleend.

Het eerste niet, omdat de voorziening, door middel van de C. D. V., van het gebied, benoorden Hekendorp gelegen, zeer oneconomisch zou worden; het tweede niet, omdat, indien het de gemeente Oudewater ernst was met de uitvoering der concessie en zij daartoe spoedig den noodigen aanleg zou tot stand brengen, deze bij de onder de huidige tijdsomstandigheden geldende prijzen, en mede lettende op de betrekkelijk kleine en vrij verspreid wonende bevolking zeer oneconomisch zou worden, daar niet kon worden aangenomen, dat Oudewater de kosten, voor zoover deze boven de normale zouden gaan, voor hare rekening zou nemen. Bovendien werd de hoedanigheid van het leidingwater te Oudewater door mij niet van dien aard geacht, om een uitbreiding van het gebied, dat daarmede verzorgd wordt, wenschelijk te maken zolang nog uitzicht bestaat op een voorziening met ander (en beter) water.

Of Gedeputeerde Staten naar aanleiding van dit advies nog maatregelen hebben genomen, en, zoo ja, welke, is mij door het college niet bericht. Doch uit de aantekeningen omtrent een onderhoud dat de burgemeester der gemeente Hekendorp met een der ingenieurs van het Rijksbureau op 27 September j.l. had, blijkt, dat van de concessie, in den eerst aangeboden vorm, niets is gekomen; dat de burgemeester het aanbod veel te duur vond en dat thans Oudewater betere voorwaarden zal gaan stellen.

De gemeente Oudewater zou hier dus inderdaad van „tegenwerking” kunnen spreken, doch uit het voorafgaande blijkt m. i. dat die „tegenwerking” op goeden grond berustte en moest worden uitgeoefend, ten einde het algemeen belang en dat der gemeente Hekendorp te dienen.

III. Het derde punt van beschuldiging luidt:

3°. dat het Rijksbureau zijn invloed heeft laten gelden tot het verhinderen eener uitbreiding van den watervang eener bestaande waterleiding, in de hoop bij het stand komen van zijn plannen aldaar het water te leveren en daartoe zelf reeds offerte heeft gemaakt van den prijs voor het te leveren water.

In weerwil van de valsche voorstelling, die hier aan de zaak gegeven wordt, is uit bovenstaande omschrijving op te maken, dat hiermede bedoeld wordt op hetgeen door (Uw Departement en) het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening is gedaan in verband met de plannen, die de gemeente

Beschikbaarstelling van gelden voor den aanleg van drinkwaterleidingen.

Vlaardingen had tot uitbreiding en — naar later bleek — zelfs tot algeheele vernieuwing van het waterwerk aan de Nieuwe Maas.

Hetgeen in dezen verricht werd, is Uwer Excellentie in hoofd-trekken geheel bekend, daar, behoudens enkele besprekingen rechtstreeks door mij gehouden met den burgemeester en met den vorstigen en den tegenwoordigen directeur der waterleiding, alles door Uwe handen is gegaan. Ik moge daarom korthalshalve beleefdelijk verwijzen naar mijne adviezen van 18 December 1915, n°. 1891, van 16 Februari 1916, n°. 279, en van 31 Januari jl., n°. 118, en de naar aanleiding daarvan van het Departement van Binnenlandsche Zaken uitgegane stappen. ¹⁾

¹⁾ In de eerste der aangehaalde brieven werd advies uitgebracht naar aanleiding van de door het gemeentebestuur van Vlaardingen tot U gerichte vragen:

- of er voor de gemeente gelegenheid bestaat om zich eventueel aan te sluiten bij de ontworpen C. D. V. in de provinciën Zuid-holland, Noordholland en Utrecht;
- zoo ja, binnen welken tijd ongeveer deze voorziening voor exploitatie gereed zou zijn en hoeveel het daaruit door de gemeente te betrekken water haar kosten zou.

Geadviseerd werd de eerste vraag bevestigend te beantwoorden, terwijl de noodige gegevens werden verschaft voor de beantwoording der onder b gestelde vragen.

In het schrijven van 16 Februari 1916, n°. 279, werd door mij advies uitgebracht, naar aanleiding van de vraag van de gemeente Vlaardingen om een strook Rijksdomeingrond langs de Nieuwe Maas in erfpacht te krijgen ter uitbreiding van hare waterleiding, welk verzoek U door Uwen ambtgenoot van Waterstaat was toegezonden, met de uitnodiging om hem daarop van bericht en raad te dienen, in verband met de daarbij betrokken belangen der volksgezondheid.

In mijn advies werd er op gewezen, dat rekening moest gehouden worden met de waarschijnlijkheid, dat binnen een niet ver verwijderden tijd uit een hygiënisch oogpunt de Nieuwe Maas en de Waterweg als prise d'eau niet meer te aanvaarden zullen zijn, zoodat dus het Rijk, ook uit een oogpunt van algemeen belang, niet langer zou moeten medewerken tot maatregelen, welke de bewesten Rotterdam aan die waterwegen gelegen gemeenten nog tal van jaren in staat zouden stellen het water, uit die waterwegen te betrekken: dat het scheppen van een gelegenheid ook voor de gemeente Vlaardingen om goed drinkwater uit onverdachte bron te betrekken, welke gelegenheid door den aanleg van het centrale waterwerk zal ontstaan, daardoor een noodzakelijke maatregel wordt; dat echter omtrent de totstandkoming van de hierbedoelde gelegenheid tot het verkrijgen van water voor de gemeente Vlaardingen nog geen volledige zekerheid bestaat. U werd daarom geadviseerd, den Minister van Waterstaat in overweging te geven om hangende die onzekerheid, n.l. die omtrent de totstandkoming van het centrale waterwerk op gronden, aan het algemeen belang ontleend, de beslissing op het door het gemeentebestuur van Vlaardingen gedaan verzoek aan te houden en bij de mededeeling daarvan aan het gemeentebestuur, in verband met de nader toegelichte bedoeling van de door het gemeentebestuur gedane aanvraag, tevens te berichten, dat bij de eventuele beschikking over de bedoelde perceelen Rijksgrond en -water zooveel mogelijk met de belangen der gemeente Vlaardingen rekening zal gehouden worden.

Op een door den Minister van Financiën in dien zin genomen beschikking werd door burgemeester en wethouders van Vlaardingen teruggekomen, aangezien naar de meening van dit college met het oog op de volksgezondheid uitbreiding van de waterleiding reeds op dit oogenblik noodzakelijk was.

Dit verzoek, 't welk mij eveneens door U om advies werd toegezonden, gaf mij aanleiding tot mijn advies van 31 Januari 1917, n°. 118, waarin door mij voorop werd gesteld, dat de vraag of hier medewerking moest worden verleend, geheel los moest worden beschouwd van de plannen voor de C. D. V., die ook zonder de deelneming van Vlaardingen alle reden en mogelijkheid van bestaan hadden. Er werd voorts daarin door mij de aandacht op gevestigd, dat blijkens door mij bij burgemeester en wethouders en den opnieuw opgetreden waterleiding-directeur ingewonnen inlichtingen, het nu niet meer ging om een uitbreiding doch om een algeheele vernieuwing, dus om de stichting van een geheel nieuw waterwerk, met belangrijk grooter capaciteit dan die welke het oude bezit. Ik wees er voorts op dat een verbetering van den werkelijken slechten toestand van de watervoorziening in Vlaardingen behoorde te worden bevorderd, doch dat het Rijk door zonder meer verwezenlijking van de plannen van de directie mogelijk te maken, mede zou werken om de Nieuwe Maas als winplaats voor de drinkwatervoorziening der gemeente Vlaardingen nog gedurende tal van jaren te handhaven, waarvan naar mijne meening in de toekomst nadeelige gevolgen te duchten zouden zijn.

Aangezien het er echter slechts op aan kwam om te zorgen, dat te Vlaardingen goed drinkwater werd verstrekt, waartoe, althans gedurende enkele jaren, het nieuw te maken waterwerk, mits goed ingericht, beter in staat zou zijn dan na uitbreiding het oude, werd geadviseerd de medewerking te verlenen tot de gevraagde erfpachts-

Het moge U bij de herlezing van een en ander blijken, dat niet de hoop om bij het tot stand komen van de plannen van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening aan Vlaardingen het water uit de Centrale Drinkwatervoorziening te kunnen leveren, aanleiding is geweest U in overweging te geven aan Uwe ambtgenooten van Waterstaat en Financiën de uitgifte van domeingrond te ontraden, maar wel de m.i. alleszins gegronde overtuiging, dat de Nieuwe Maas tegenwoordig reeds niet altijd meer en in de toekomst nog veel minder te beschouwen zal zijn als een betrouwbare prise d'eau, in het bijzonder niet voor gemeenten, welke aan een grooten internationalen verkeersweg gelegen zijn.

Indien van het al of niet mededoen der gemeente Vlaardingen aan de C. D. V. het tot stand komen dezer onderneming afhankelijk ware, zou het naar mijn inzicht, uit een oogpunt van veel verder strekkend algemeen belang, nog geoorloofd zijn geweest tegenover de gemeente de houding aan te nemen, die ter vergadering als grief werd aangevoerd. Doch nu in mijn rapport van 10 Maart 1915 reeds werd becijferd, dat, ook zonder dat aan grootere steden geleverd wordt, de waterleidingonderneming voor het platteland op zich zelf rendabel zal worden, kunnen vraagstukken betrekking hebbende op de drinkwatervoorziening van Vlaardingen buiten elk verband met de C. D. V. worden beschouwd.

Dit is dan ook geschied, zoowel in mijn eerste advies over deze aangelegenheid, als in het tweede, waarin dit standpunt door mij nadrukkelijk is vermeld op bladz. 5 daarvan met de volgende woorden:

„De invloed, die de totstandkoming van de door den directeur voorgestelde plannen, welke neerkomen op den bouw van een nieuw waterwerk met belangrijk grootere capaciteit, op de oprichting en de exploitatie der C. D. V. heeft, moet bij de beoordeeling van deze vraag naar mijne meening geheel buiten beschouwing gelaten worden.”

Eenige regels later deelde ik nog mede, dat naar mijne verwachting die invloed zeer gering zal zijn en „het allerminst zou wettigen, om ook van dit standpunt anders dan zeer neutraal tegenover dit vraagstuk te staan”.

(Het was mij toen nog niet bekend, dat deze aangelegenheid tot een punt van het „requisitoir” tegen het Rijksbureau was uitgespeeld en evenmin kon ik verwachten, dat daarvan in het V. V. eene bedenking tegen de werkzaamheid van deze instelling zou gemaakt worden).

Hoewel ik in dit laatste advies duidelijk liet uitkomen, dat ik de stichting van een nieuw waterwerk met prise d'eau van de Nieuwe Maas een handeling vond, waaraan ik voor de gemeente Vlaardingen zeer veel risico verbonden achtte, gaf ik, lettende op de in het tweede verzoek door het gemeentebestuur in het licht gestelde groote urgentie eener betere watervoorziening, U in overweging de uitgifte van domeingrond niet tegen te houden, doch haar onder zoodanige voorwaarden te doen geschieden, dat de waterwinning uit de Nieuwe Maas kon worden gestaakt, indien daartoe aanleiding bleek te bestaan.

Ik kan hieraan nog de mededeeling toevoegen, dat na de ervaringen, gedurende en na de jongste vorstperiode opgedaan, de directeur geheel bekeerd bleek van zijn meening, dat Vlaardingen een nieuw rivierwaterwerk zou moeten stichten en het beter achtte dat de gemeente zich, in afwachting van de totstandkoming van de C. D. V., behielp met eenige uitbreidingswerken, die later geheel zouden passen in eene toekomstige voorziening der gemeente van uit laatstbedoelde onderneming. Omtrent den aanleg dezer werken trad hij met mij in overleg.

Het blijkt dus:

1°. dat de uitgifte van domeingrond aanvankelijk niet tegengehouden is, om daarmede de totstandkoming der C. D. V. te

uitgifte, echter op zoodanige voorwaarden, dat op de inrichting en de exploitatie van het te maken waterwerk van Rijkswege toezicht uitgeoefend zou kunnen worden, zoodat de Minister van Binnenlandsche Zaken in staat zou zijn de waterwinning uit de Nieuwe Maas te doen ophouden, indien de kwaliteit van het water niet langer aan redelijke eischen beantwoordde.

bevorderen, doch om andere redenen, aan het algemeen belang ontleend;

2°. dat in tweede instantie, nadat de urgentie der vernieuwing van het waterwerk openhartig was in het licht gesteld, het verleenen der vereischte medewerking aan de sub 1°. bedoelde uitgifte onder zekere voorwaarden is aanbevolen;

3°. dat de gegrondheid der redenen, die aanvankelijk bezwaar deden koesteren om aan die uitgifte mede te werken, thans reeds door den directeur feitelijk tegenover mij is erkend;

4°. dat onder 1°. en 2°. bedoelde handelingen niet door het Rijksbureau, maar door U zijn verricht; zoodat, indien ik nog daarbij vermeld, dat de in het „requisitoir” bedoelde „offerte” niet door het Rijksbureau maar door U, op verzoek der gemeente Vlaardingen, is gedaan, naar mijne meening van dit punt van „beschuldiging” niets meer overblijft.

IV. Ik ga thans over tot de bespreking van het volgende punt, luidende:

4°. *het Rijksbureau zou getracht hebben de goedkeuring van Gedeputeerde Staten op de door een gemeente verleende concessie-verlenging harer drinkwatervoorziening te beletten, tenzij tegen verplichting om het drinkwater uit een der door het Rijksbureau ontworpen waterleidingen te betrekken.*

Hoe weinig het hierboven vermelde ook met de waarheid overeenkomt, zoo is uit deze omschrijving, in verband gebracht met hetgeen door den heer VAN RIETSCHOTEN, directeur der Goudsche Waterleiding-Maatschappij en secretaris der Ned. Vereeniging van Waterleidingsbelangen, is gesproken (Zie Verslag bladz. 10), op te maken, dat men hier het oog heeft op hetgeen met de gemeente Gouda is geschied. Een beknopte uiteenzetting daaromtrent moge hier volgen.

Op 4 November 1915 bereikte mij een schrijven van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarvan U hierbij een afschrift gelieve aan te treffen (Zie Bundel bijlage III).

Ik wendde mij daarop op 3 December d. o. v. tot burgemeester en wethouders van Gouda met een brief, waarvan het afschrift mede in den Bundel bijlage III is opgenomen, evenals het daarop ontvangen antwoord van genoemd college dd. 9 December 1915.

Tot recht begrip van mijn schrijven dient men te weten, dat, naar mij bekend was, eerst door de voorgenomen kapitaalsuitbreiding de gemeente Gouda de meerderheid der aandelen van de maatschappij in handen zou kunnen krijgen, zoodat ik de onderhandelingen met de maatschappij niet wenschte te openen, alvorens zekerheid te hebben dat deze stap, welke, naar ik meende, de kapitaalsuitbreiding, althans ten deele, onnoodig kon maken en daardoor den geheelen opzet om van de onderneming feitelijk een gemeentebedrijf te maken, kon doen mislukken, niet tegen den zin van het gemeentebestuur werd gedaan.

Het daarop door mij op 10 December 1915 onder n°. 1842 aan Gedeputeerde Staten uitgebracht advies gelieve U ook in afschrift in bijlage III aan te treffen, evenals het daarop van dit college ontvangen schrijven dd. 22/24 Februari 1916 (met bijlagen).

Uit een dezer bijlagen moge U blijken, dat Gedeputeerde Staten aan burgemeester en wethouders in overweging hebben gegeven een bepaling op te nemen, waardoor de gemeente den concessionaris kon *verplichten* het water aan de C. D. V. te onttrekken, een voorstel dat *veel verder ging dan door mij in overweging was gegeven* en dat m. i. te recht voor de maatschappij onaannemelijk bevonden werd, zoodat daardoor de nieuwe concessie-overeenkomst dreigde te mislukken. Burgemeester en wethouders maakten in hun brief aan Gedeputeerde Staten dd. 17 Februari 1916 daartegen naar mijne meening gegrond bezwaar.

Op de conferentie, op 28 Februari d. a. v. gehouden met de commissie uit Gedeputeerde Staten, het dagelijksch bestuur der gemeente Gouda en den ondergeteekende, werd dan ook door mij het betoog van den burgemeester, daarheen leidende, dat,

deze voorwaarde voor de maatschappij onaannemelijk was, zonder eenig voorbehoud terstond ondersteund.

Er werd ook door mij op gewezen, dat de maatschappij, in dit stadium der zaak, nu nog geen bindende toezeggingen konden worden gedaan omtrent prijzen, qualiteit van het water, druk waaronder geleverd zou kunnen worden, bedrijfszekerheid, enz., zich onmogelijk zoodanig zou kunnen binden, als Gedeputeerde Staten hadden voorgesteld.

Dientengevolge wijzigden Gedeputeerde Staten hun inzicht, zooals blijkt uit hun aan mij gericht en in afschrift in bijlage III opgenomen schrijven, dd. 25 April/Mei 1916.

Het moge Uwer Excellentie uit de hierbij overgelegde correspondentie gebleken zijn, dat de beschuldiging in punt 4 van het „requisitoir” vermeld, onjuist is en dat zelfs door den directeur der maatschappij, die stellig beter op de hoogte had moeten en door persoonlijke bekendheid met mij ook gemakkelijk had kunnen zijn, geheel ten onrechte een door Gedeputeerde Staten buiten mij om genomen maatregel aan het Rijksbureau wordt verweten.

V. Omtrent het volgende punt meen ik kort te kunnen zijn. Het luidt:

5°. *dat de Minister, te goeder trouw, de vereischte machtiging aan het Rijksbureau tot het opmaken van plannen ten behoeve van derden in te ruime mate heeft geschonken, ten nadeele van de watertechnici en bestaande waterleidingen.*

Ik meen aan de beoordeeling van Uwe Excellentie te mogen overlaten of de uit deze woorden af te leiden voorstelling van zaken, als zou ik door het uitbrengen van U misleidende adviezen omtrent de hierbesproken aangelegenheid, U bewegen om de bedoelde machtigingen aan het Rijksbureau te verleenen, in overeenstemming is met mijne over belangrijke aangelegenheden veelal uitvoerige berichten, waarin er door mij telkens naar gestreefd wordt de zaken, waarom het gaat, zooveel mogelijk van alle zijden te bekijken.

Met de vermelding dat U bij het geven dier machtigingen „te goeder trouw” handelt, geeft men echter van den invloed, welke door mij voorgelegde misleidende adviezen op Uw eigen oordeel zouden hebben, een grooteren dunk dan m. i. verdient is.

Het valt niet te ontkennen, dat de voorkeur der belanghebbenden (comité's, gemeenten, enz.) tegenwoordig sterk naar het Rijksbureau uitgaat en wel steeds meer, naarmate deze instelling, al is zij m. i. nog zeer ver van hetgeen zij worden moet, zoowel door verbetering harer organisatie als door uitbreiding harer hulpmiddelen (welke haar doet beschikken over op elk in aanmerking komend gebied van wetenschap gespecialiseerde krachten, die particuliere instellingen niet, althans niet in dezelfde mate ten dienste staan) en door het verkrijgen van steeds meer ervaring, voortdurend beter werk kan leveren en meer gezaghebbend wordt. Daar voegt zich nog de omstandigheid bij, dat in het gebruik maken van de hulp van verschillende der trouwens in ons land weinig in aantal zijnde adviseerende deskundigen, dikwijls door de belanghebbenden ernstige bezwaren worden gezien, van welker gegrondheid natuurlijk die deskundigen zelf allerminst overtuigd zijn.

Ik kan dan ook voor de snelle ontwikkeling van dezen tak van dienst, die trouwens reeds door de voormalige Staatscommissie voor Drinkwatervoorziening bij hare voorstellen tot oprichting daarvan was voorzien, niet anders dan natuurlijke oorzaken ontdekken.

Aan het geliefhebber op dit gebied of aan een werkzaamheid die slechts kon voortbestaan, zoolang geen betere voorlichting gemakkelijk was te krijgen, en zoolang geen bevoegde critiek en geen nauwlettend toezicht kon worden uitgeoefend, wordt langzamerhand een einde gemaakt. Het is voor sommigen der betrokkenen onaangenaam en bezorgt het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening veel tegenstand, doch ik meen, dat deze op den koop toe moet worden genomen, om overal, althans vrij algemeen, te geraken tot gezonde toestanden op waterleidinggebied.

Het vele goede, dat ontegenzegglijk op dit gebied ook bestaat, zij hiermede niet te na gesproken.

VI. Ik wil thans overgaan tot de behandeling van punt 6°, luidende:

6°. *dat het Rijksbureau zou vermeenen zich geroepen te gevoelen tot het critiseeren van in opdracht van derden door erkend bekwame watertechnici gemaakte plannen, zonder dat daarvoor Rijkssteun was gevraagd.*

Hoewel mij uit de werkzaamheid van het Rijksbureau geen geval bekend is, dat geheel aan deze omschrijving beantwoordt, omdat ik mij nooit ongevraagd in dergelijke aangelegenheden pleeg te mengen, vermoed ik, dat men hierbij het oog heeft gehad op het plan voor een waterleiding voor 5 gemeenten in de Vechtstreek, opgemaakt door den hierboven reeds meermalen genoemden heer LAFEBER, voor welke plannen geen financieele steun van het Rijk is gevraagd, dan wel op de plannen voor drinkwatervoorziening, door den heer T. P. KLEYN opgemaakt, voor welke laatste, waarin de firma VISSER & SMIT voornamelijk betrokken was, in een aan U gericht schrijven, mij om bericht en raad in handen gesteld met Uwen kantbrief van 16 October 1916, n°. 10377, afd. V. A., slechts Uw moreele steun, was gevraagd.

Omtrent eerstbedoeld plan had n. l. Uw ambtgenoot van Oorlog in diens aan U gericht schrijven van 20 Januari 1916, Vde afd., n°. 63, mij in handen gesteld met Uwen kantbrief van den 26sten Januari d. o. v., n°. 813, afd. V. A., gevraagd het oordeel van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening te mogen vernemen. Ik wendde mij toen om inlichtingen tot het comité, wel is waar onder mededeeling van hetgeen mij daartoe aanleiding gegeven had, doch indien mijn hierboven uitgesproken vermoeden juist is, moet ik onderstellen dat het comité den heer LAFEBER van die aanleiding geen mededeeling heeft gedaan, zoodat hij aldus in de meening zou hebben kunnen verkeeren, dat het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening ongevraagd zich in deze zaak heeft gemengd. Ware het anders, dan zou de heer LAFEBER zich aan opzettelijk spreken van onwaarheid hebben schuldig gemaakt.

Intusschen kon het comité aan mijn evenvermeld verzoek om inlichtingen aanvankelijk nog niet voldoen, omdat het zelf nog niet beschikte over de noodige gegevens. Toen dit kort daarop wel het geval bleek geworden te zijn, werd mij dan ook door het comité het geheele plan met begrooting en rentabiliteitsrekening, waaruit bleek, dat niet op 's Rijks steun gerekend werd, toegezonden, met verzoek om „omtrent een en ander, kon het zijn met eenigen spoed, Uw oordeel” (d. i. dus dat van het Rijksbureau) „te mogen vernemen”.

Ook het comité zelf heeft dus wel degelijk om een beoordeeling der plannen gevraagd. Ook dat zou dus in bovenstaande onderstelling den heer LAFEBER onbekend moeten geweest zijn, om er aan te blijven gelooven, dat hij zijn beschuldiging te goeder trouw uitsprak.

Ik verklaarde mij tot het uitbrengen van dit advies bereid, mits de kosten van den daaraan verbonden arbeid op de gebruikelijke wijze in 's Rijks kas teruggestort werden en ik de vereischte machtiging van U zou ontvangen hebben. Toen deze mij bij Uwen brief van 2 Juni 1916, n°. 7646, afd. V. A., was verleend, werd het verlangde advies uitgebracht en wel op de wijze als hierboven op bl. 5, kol. 2, reeds werd uiteengezet. Aan den Minister van Oorlog werden daarna ook de door hem gevraagde inlichtingen toegezonden.

Ten aanzien van de plannen van den heer T. P. KLEYN werd ingevolge de mij bij Uwen kantbrief van 16 October 1914, n°. 10377, afd. V. A., gegeven opdracht door mij op 16 Nov. d. o. v. onder n°. 1263 aan U advies uitgebracht ¹⁾. Aan anderen dan aan U is hieromtrent niet bericht.

¹⁾ In dit advies, waarmede Uwe Excellentie zich in het algemeen heeft vereenigd, werd medegedeeld, dat naar dezerzijdsche meening,

In elk geval meen ik, dat in hetgeen in beide zaken door het Rijksbureau is gedaan, niet de minste reden aanwezig is om tegen de werkzaamheid dezer instelling bezwaar te maken.

Andere gevallen, die naar buiten den schijn zouden kunnen hebben van ongevraagde inmenging, immers alleen in dat geval zou er sprake van kunnen zijn, dat het Rijksbureau zich geroepen achtte tot het critiseeren (dat het geroepen was, om zulks te doen op verzoek van derden staat vast door het bepaalde in art. 2 van het Koninklijk besluit van 17 Mei 1913 n°. 46), zijn mij niet bekend. Mogelijk zou men daarin nog willen betrekken adviezen, die door de voormalige Staatscommissie voor Drinkwatervoorziening zijn uitgebracht in zake de plannen voor drinkwatervoorziening van Texel, en van een gedeelte van Midden-Noordholland (beide opgemaakt door den heer LAFEBER) en van Heerenveen (opgemaakt door den heer ROELOF KUIPERS), bij geen waarvan op 's Rijks financieelen steun gerekend werd. Voor dit geval deel ik mede, dat het advies omtrent elk dezer plannen door de Staatscommissie uitgebracht, nooit ongevraagd gegeven werd, doch op verzoek van resp. den Commissaris der Koningin in de provincie Noordholland, van Gedeputeerde Staten van dit gewest en van die van Friesland.

Onder de plannen, waarvoor 's Rijks steun niet was gevraagd en waaromtrent ter vergadering, alhier door den heer LAFEBER en alhier ten onrechte, is medegedeeld (zie Verslag bladz. 11) dat door het Rijksbureau aan Gedeputeerde Staten is geadviseerd dit plan niet goed te keuren, behoort ook het plan voor eene waterleiding te Egmond aan Zee. Het valt niet geheel onder dit punt der „akte van beschuldiging”, aangezien door den spreker werd medegedeeld, dat Gedeputeerde Staten van Noordholland deze plannen „in handen van het Rijksbureau” stelden, zoodat ongevraagde inmenging hier niet verweten werd.

Een afschrift van den brief dd. 10 November 1913, waarmede Gedeputeerde Staten mij dit plan, met bijbehorende bescheiden, toezonden en van het daarop door mij op 20 November d. o. v. onder n°. 434 gegeven antwoord, gelieve Uwe Excellentie hierbij als bijlage IV aan te treffen. Het moge U daaruit blijken, dat ik vermoedelijk zelfs tegen de (onuitgesproken) bedoeling van het college in, mij van het geven van een oordeel over deze plannen heb onthouden, zoodat er dus nog minder sprake is geweest van een afkeuring, ook niet van een advies om „aan de gemeente Egmond te vragen om bij de Midden-Noordhollandsche waterleiding te gaan”.

Wel heb ik den weg aangewezen, dien Gedeputeerde Staten zouden hebben in te slaan, om een beoordeeling der plannen, indien zij die wenschten, te verkrijgen, doch daarvan is door genoemd college geen gebruik gemaakt.

de totstandkoming der plannen zoowel uit een financieel oogpunt als in verband met de kwaliteit van het water, dat — naar de verschaftte gegevens — beschikbaar gesteld kon worden, deelneming aan het plan niet in het belang der betrokken gemeenten kon geacht worden; dat echter die deelneming de totstandkoming van de C. D. V. ernstig zou kunnen belemmeren, in de eerste plaats omdat in de aan de gemeenten voorgelegde overeenkomsten de bepaling was opgenomen, dat in haar eigendommen, met uitsluiting van alle andere, slechts waterleidingbuizen van den concessionaris zouden mogen gelegd worden, waardoor het aan de C. D. V. onmogelijk zou worden gemaakt over het grondgebied der bedoelde gemeenten onverzorgd gelaten streken nog te bereiken, zoodat groote omwegen noodig konden worden; en in de tweede plaats, omdat, waar algemeene deelneming ook door den heer KLEYN zelf niet werd verwacht, het uit den aard der zaak de minst gunstig gelegen gedeelten zouden zijn, die onvoorzien gelaten zouden worden.

Op grond van het voorafgaande en mede in aanmerking nemende, dat de oplossing van het vraagstuk der drinkwatervoorziening der bedoelde gemeenten reeds van Rijkswege in voorbereiding was genomen, vóórdat de plannen van adresant bekend gemaakt werden, was ik van meening, hoewel vooropstellende de vrijheid van adresant om alleen of in vereeniging met derden andere plannen te maken om de betrokken streek van water te voorzien, dat onder die omstandigheden voor het verlenen van de van U gevraagde moreele steun en medewerking geen termen bestonden.

Wel is het gebeurde voor mij aanleiding geweest om U voor te stellen, aan welk voorstel door U gevolg is gegeven, om de medewerking van de provinciale besturen in te roepen ter voorkoming, dat aan de plannen der C. D. V. belemmeringen in den weg werden gelegd als hierboven omschreven.

Het is ook nog denkbaar, dat de onder dit punt aangevoerde bedenking tegen de werkzaamheid van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening zou slaan op hetgeen geschied is met het zoogenaamde Rijn-Lekplan, opgemaakt door de Maatschappij tot Bouw en Exploitatie van Gemeentebedrijven, directeur de heer H. P. N. HALBERTSMA. Ik adviseerde Uwer Excellentie daaromtrent in mijn schrijven van 11 Juni 1914, n°. 678, om ten aanzien daarvan eerst de uitkomsten af te wachten van een onderzoek naar de rentabiliteit der plannen voor eene Centrale Drinkwatervoorziening in Zuidholland, Noordholland en Utrecht, aangezien mij de door genoemde maatschappij ingediende plannen slechts rendabel voorkwamen, indien de door den adviseur aangenomen waterprijzen zouden worden opgebracht, die m. i. te hoog waren. Aangezien U zich met het advies hebt vereenigd, zijn daarop de betreffende gemeenten in het plan der C. D. V. opgenomen. (Zie onder VIII.)

VIII. Het achtste punt van het requisitoir luidt als volgt:

8°. *dat het sommigen wil voorkomen, aan de hand van bestaande ervaringen, als zouden de rentabiliteitsberekeningen in de Rijksplannen te optimistisch zijn, waardoor de vergelijking met plannen van derden ten ongunste van deze zou uitvallen.*

Ik vermoed dat hiermede bedoeld wordt op de critiek, die destijds door den heer van LINDERN werd geleverd op de door het Rijksbureau opgemaakte of door deze instelling goedgekeurde plannen, aan welke critiek thans ook uiting schijnt gegeven te worden in het V. V.

Die critiek ging van de onjuiste praemisse uit, dat bij de door het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening opgemaakte plannen dezelfde financieele grondslagen zouden zijn aangenomen, als voor den opzet der Zuidbevelandsche Waterleiding-Maatschappij hadden gediend, terwijl ook overeenkomstige verwachtingen zouden worden gekoesterd. Ik heb omtrent deze critiek uitvoerig aan U gerapporteerd in mijn, aan U op 20 Juni 1914 onder n°. 718 uitgebracht advies. Het daarin medegedeelde, omgewerkt en uitgebreid met eenige nader verkregen gegevens, verscheen als bijlage tot het Jaarverslag van 1914 (bladz. 21). Beleefdelijk moge ik naar een en ander verwijzen.

Het is nauwelijks te onderstellen, dat dit verwijt tegen door het Rijksbureau opgemaakte plannen van nog anderen afkomstig is. Dan zou dit verwijt eenigszins komisch karakter krijgen, daar het steeds het Rijksbureau is geweest, hetwelk bij door anderen opgemaakte plannen tegen een te gunstige voorstelling van de financieele resultaten is opgekomen of daarop althans de aandacht heeft gevestigd, iedeni deze plannen door U, door andere autoriteiten of door de belanghebbenden aan zijn oordeel werden onderworpen. (Kortenhoeve en Vechtstreek, beide opgemaakt door den heer LAFEBER; Lek-Rijn en Tholen, beide opgemaakt door de Maatschappij tot Bouw en Exploitatie van Gemeentebedrijven, directeur de heer HALBERTSMA; Oostelijk Gelderland, opgemaakt door den heer DROST, enz.).

Het spreekt toch wel vanzelf, dat het Rijksbureau bij zijn eigen plannen steeds belangrijk gebleven is beneden de verwachtingen, die het bij anderen als te optimistisch kenmerkte.

Het is echter mogelijk dat de heer HALBERTSMA, ten aanzien van wiens plannen voor de streek tusschen Lek en Rijn, door mij in mijn hierboven reeds aangehaald aan U gericht schrijven van 11 Juni 1914 onder n°. 678 werd geadviseerd, op welk advies niet de daarin voorkomende becijferingen ik beleefdelijk Uwe aandacht moge vestigen, de berekeningen voor de plannen der C. D. V. te optimistisch vindt en dat daarop de bovenvermelde bedenking berust. Is dat het geval, dan komt het mij voor, dat hij de oorzaken der betere uitkomsten van de dezerzijds gemaakte plannen niet zoekt, waar hij die vinden moet, nl. in de aanneming van (onder normale tijdsomstandigheden) niet abnormaal hooge prijzen en in den zooveel grooteren omvang van het plan, waardoor voordeliger exploitatiegebieden bereikt worden, zoodat de algemeene onkosten en de exploitatiekosten relatief lager kunnen zijn.

IX. De onder 9°. geformuleerde grief, luidende:

9°. *dat gemeenten, die reeds aangesloten hadden kunnen zijn aan bestaande waterleidingen, zich teruggetrokken hebben op hoopvolle toezeggingen van het Rijksbureau, heeft reeds bespreking ondergaan in al hetgeen vooraf is gegaan.*

X. De in punt 10°. uitgedrukte grief luidt:

10°. *dat, indien de plannen der watertechnici, alsmede de aansluiting van diverse gemeenten op bestaande waterleidingen bevorderd waren, de ontwerpen van het Rijksbureau veel eenvoudiger en goedkoper waren te maken, hetwelk toch ook een voornaam Rijksbelang geacht kan worden.*

Ook deze bedenking tegen het beleid van het Rijksbureau is, in hetgeen hierover in het midden werd gebracht, reeds beantwoord.

Het moge Uwer Excellentie gebleken zijn, dat voor het niet bevorderen van de plannen van sommige watertechnici en het niet aanmoedigen van het aansluiten van enkele gemeenten op bestaande waterleidingen, in de voorgekomen gevallen, naar mijne meening, goede redenen hebben bestaan, terwijl, indien daarvoor geen bezwaren in den weg stonden, de aansluitingen aan bestaande waterleidingen door mij zijn bevorderd.

Voorts meen ik ernstig te moeten betwijfelen, of, gelijk de opposanten meenen, de plannen van het Rijksbureau (blijkens de gevoerde discussie gaat het hier uitsluitend om het plan voor de C. D. V.) veel eenvoudiger en vooral veel goedkoper te maken zouden zijn, indien gehandeld ware, gelijk zij wenschen.

Immers het is duidelijk, dat dan onvoorzien zouden blijven die gedeelten van het thans voor de C. D. V. gedachte verzorgingsgebied, welke exploitatie niet loonend zou geweest zijn en wier voorziening niet anders dan ten koste van groote financieele opofferingen zou kunnen plaats hebben. Het is niet moeilijk te raden, wie, in dat geval, voor het brengen van die offers zouden moeten opkomen, indien men althans deze gedeelten niet onverzorgd zou willen laten.

Voorts moge ik er op wijzen, dat de voorziening van verschillende der grootere steden, die uit hoofde van hun reeds heden om uiteenloopende redenen onvolkomen en in de, naar te verwachten is, in de naaste toekomst nog meer gebrekkige waterwinplaats, thans reeds een aansluiting aan de C. D. V. in overweging nemen (Delft, Gouda, Schiedam en Vlaardingen), onopgelost zou blijven.

XI. Ten slotte wordt onder 11°. nog een bedenking van technischen aard aangevoerd, nl.:

11°. *dat één enkele watervang voor een zeer uitgestrekt ontwerp buizen van grooten diameter en vele K.M. lengte tot gevolg zal hebben, waardoor de relatieve kosten belangrijk verhoogd zullen worden, terwijl de kwaliteit van het water, als gevolg van het lang verblijf in een dergelijk groot buizen-net, noodzakelijkerwijze minder moet worden.*

Deze en de volgende bedenking zijn de eenige, waartegen ik ter wille van de waarheidlievendheid, geen protest behoef aan te teekenen.

Reeds herhaalde malen, o. a. in het hierboven aangehaalde artikel, opgenomen als bijlage I tot het Jaarverslag van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening over 1914 („Enkele opmerkingen over het bestaansrecht en de bestaansmogelijkheid van plattelandsgroepswaterleidingen”) is door mij uiteengezet dat en waarom in verreweg de meeste gevallen elk der thans ontworpen groepswaterleidingen op één enkele prise d'eau is aangewezen. ¹⁾ Met argumenten is deze meening nog niet be-

¹⁾ Voor de provincie Friesland maakt dit nog een punt van onderzoek uit. ²⁾

²⁾ Uit het onder ¹⁾ bedoelde onderzoek is gebleken, dat in Friesland een drietal waterwinplaatsen mogelijk en ook gewenscht was, terwijl de voorziening van Delft, Gouda, Maassluis, Schiedam en Vlaardingen door de C. D. V. het best bleek te kunnen geschieden met behulp van een tweede, eveneens aan de Lek gelegen pompstation.

streden. Is mijn uitgangspunt juist, dan moeten de hierboven genoemde bezwaren in den koop worden meegenomen.

Voor zoover zij van *financielen aard* zijn (nl. hoogere aanlegkosten medebrengen) worden zij echter gelukkigerwijze voor een belangrijk deel gecompenseerd door eene goedkoopere exploitatie, die, indien zij goed geschiedt, blijkens de op het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening verrichte berekeningen, op kleinere ondernemingen onevenredig veel zwaarder drukt dan op de grootere.

Bovendien behoeft men in de wijdte der leidingen ten slotte — althans tot zekere hoogte — zelf te kiezen grenzen niet te overschrijden, daar tegenwoordig bijna overal ten plattelande elektrische beweegkracht — voor waterleidingdoeleinden, veelal tegen zeer goedkoop tarief — verkrijgbaar is of binnenkort gesteld zal worden, zoodat berekening zal kunnen leeren of men niet beter doet, al te groote buiswijdten te vermijden en drukverliezen door een herhaald oppompen te compenseeren.

Voor zoover de genoemde bezwaren van technischen aard zijn, nl. tot achteruitgang van de hoedanigheid van het water zouden kunnen leiden, als gevolg van een lang verblijf in het buizenet, zijn zij te ondervangen door — zooals bij de C. D. V. in de bedoeling ligt — hetzij bij evenbedeelde herhaalde oppomping, dan wel onmiddellijk vóór de aflevering in het groot, het water nogmaals te aëreeren, dan wel door spuien de doorstrooming te bevorderen. Men vergete daarbij niet, dat juist door den grooteren opzet de middelen voor de waterzuivering aan hooge eischen kunnen beantwoorden, zoodat een hooge graad van zuiverheid kan worden bereikt, die op zich zelf al een achteruitgang in hoedanigheid misschien wel geheel belet, en in elk geval zeer vertraagt.

Dat in de geopperde bedenkingen geen overwegend bezwaar behoeft te schuilen, bewijst de waterleiding op Zuidbeveland en bewijzen ook verschillende buitenlandsche voorbeelden, o.a. de „Landeswasserversorgung“ in Württemberg (Zie Jaarverslag Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening 1913. Mededeelingen omtrent de Regeeringsbemoeiingen met de drinkwatervoorziening in enkele Europeesche Staten), bij welke laatste het water op een afstand van rond 96 K.M. van de prise d'eau wordt gebracht. Voor Zuidbeveland bedraagt de afstand van de waterwinplaats in Ossendrecht tot het meest westelijke punt der transportleiding rond 55 K.M. Voor de C. D. V. zal volgens de tegenwoordige plannen de grootste afstand, over welken het water vervoerd wordt, zonder met de lucht in aanraking te zijn gebracht, rond 52 K.M. bedragen.

XII. Onder dit punt (abusievelijk schijnt in het Verslag de nummering 12°. achterwege gebleven te zijn), wordt opgemerkt:

(12°.) *dat een verdeling van een uitgestrekt verzorgingsgebied over verschillende watervangen in het algemeen gewenscht is, hetgeen vermoedelijk ook uit een oogpunt van landsdefensie de voorkeur verdient.*

Ten aanzien van het eerste gedeelte der opmerking teken ik aan, dat deze stelling in den algemeenen vorm, waarin zij hier is uitgesproken, niet opgaat. In de eerste plaats is men uit den aard der zaak afhankelijk van goede waterwinplaatsen. Maar zelfs al onderstelt men die overal aanwezig, dan blijkt, dat waar men te doen krijgt met vele kleine verzorgingsobjecten, men ten plattelande met de splitsing in verschillende groepen niet zeer ver kan gaan, daar — gelijk reeds werd vermeld — blijkens de op het Rijksbureau gemaakte berekeningen anders de exploitatiekosten een loonend bedrijf spoedig in den weg staan.

Ik vermoed dan ook, dat zij, die zich op dit punt zoo stellig uitspreken, daarbij meer afgaan op hun gevoel en, gelijk reeds meermalen werd opgemerkt, op niet door te voeren vergelijkingen, dan op werkelijk uitgevoerde trouwens zeer wijdoopige berekeningen, gelijk die, welke op het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening worden verricht.

Bij de C. D. V. is men door topographische en hydrologische omstandigheden m. i. op één watervang aangewezen. ¹⁾

De bedrijfszekerheid in het algemeen en die uit een oogpunt van landsdefensie in het bijzonder, acht ik voor de C. D. V. bij de tegenwoordige oorlogvoering met bommenwerpende vliegtuigen beter verzekerd door, gelijk bij de uitvoering der plannen in mijne bedoeling ligt, overal waar het net dat van bestaande waterleidingen nadert, noodaansluitingen te maken, waardoor de beide ondernemingen elkaar, in geval van storing, zullen kunnen bijstaan. Het maakt m. i. in ons vlakke en weinig beboschte polderland niet veel verschil of eene tegenpartij één dan wel twee of drie pompstations te vernielen heeft. Ook een vernieling van dit laatste aantal zou onzen vermoedelijken tegenpartijen, die over voldoende hulpmiddelen beschikken, niet zeer moeilijk vallen. De door mij gedachte voorzorg schijnt mij veel meer afdoende. Al zal daardoor de waterlevering indien het pompstation geheel of gedeeltelijk vernield is, niet op den ouden voet kunnen voortgaan, gebrek aan drinkwater zal m. i. door hare toepassing er toch mede voorkomen kunnen worden.

Wel acht ik het in het nadeel van de defensie, indien de gemeenten in en onmiddellijk achter het noordelijk deel der Nieuwe Hollandsche Waterlinie alle uit oostelijk van die linie gelegen waterwinplaatsen voorzien zouden worden, gelijk het geval zou zijn, indien het plan van den heer LAPEBER voor de Vechtstreek tot uitvoering kwam.

H.V.

Behoort bij schrijven van den Directeur van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening dd. 19 April '17, n°. 452.

PROVINCIAAL BESTUUR
VAN ZUIDHOLLAND.

BILAGE III.
Afschrift.

B. N°. 4165 (3e Afd.)
G. S. N°. 77.

's-Gravenhage, 25 October 1915.
3 November

Onderwerp:
Goedkeuring Raadsbesluiten.

*Aan den Heer Directeur van het Rijksbureau
voor Drinkwatervoorziening.*

Wij hebben de eer U hierbij te doen toekomen een besluit van den Raad van Gouda, dd. 27 Augustus j.l. n°. 582, houdende concessie voor waterleiding in die gemeente, en toelichtende stukken, met verzoek ons deswege te dienen van bericht en raad, in verband met de Rijksplannen tot oprichting van een Centrale Lekwaterleiding.

De Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland:

(get.) SWEERTS, Voorzitter.

(get.) DE MONCHY, Griffier.

RIJKSBUREAU VOOR DRINK-
WATERVERVOORZIENING.

N°. 1797.

's-Gravenhage, 3 December 1915.

Onderwerp:

Drinkwatervoorziening der
gemeente Gouda.

*Aan Heeren Burgemeester en Wethouders
der gemeente Gouda
te Gouda.*

Het besluit van Uwen Raad van 27 Augustus j.l. n°. 582 werd mij door Gedeputeerde Staten van Zuidholland toege-

¹⁾ Zooals reeds werd opgemerkt, is er in verband met de voorziening der 5 steden een tweede watervang bij ontworpen.

zonden met verzoek om hun deswege te dienen van bericht en raad, in verband met de Rijksplannen tot oprichting van een Centrale Lekwaterleiding.

Ik was daardoor in de gelegenheid van dit stuk en van zijne bijlagen kennis te nemen, welke kennismaking mij aanleiding geeft het volgende onder Uwe aandacht te brengen.

Gelijk U bekend zal zijn, wordt het denkbeeld overwogen om door een centrale inrichting een deel van Zuid- en Noordholland en Utrecht van drinkwater te voorzien. Een globaal plan daarvoor, alsmede het daaromtrent uitgebracht rapport, werd Uwen Raad in den afgelopen zomer door den Minister van Binnenlandsche Zaken toegezonden.

Nadat dit Rapport verschenen was, werd mij door genoemden Minister de opdracht gegeven om met voortvarendheid definitieve plannen op te doen maken, waarvoor door Zijne Excellentie bijdragen tot een gezamenlijk bedrag van één derde der totale op f 45000 geraamde kosten van de betrokken provinciale besturen werden gevraagd en verkregen, terwijl de overige gelden, voorzover zij niet reeds uit de voor het loopende dienstjaar toegestane credieten konden worden beschikbaar gesteld, op de begroting dienst 1916 zijn aangevraagd.

Aan de uitvoering der gegeven opdracht wordt dan ook te mijnen bureele reeds met kracht gearbeid.

Indien deze onderneming werkelijk tot stand mocht komen en ook de Goudsche Waterleiding-Maatschappij inmiddels het noodige gedaan zou hebben om water uit de Lek te betrekken, dan zou een deel der aan beide installaties gemaakte kosten m. i. als weggeworpen geld te beschouwen zijn. Het is toch zonder meer duidelijk, dat twee pompstations van zekere capaciteit, elk door een eigen leiding, tezamen minder voordelig een bepaalde hoeveelheid water opvoeren, dan wanneer een enkel pompstation, zij het ook een van vermeerderde capaciteit en door een wijdere leiding, dezelfde hoeveelheid water oppompt. In het belang van alle bij de zaak betrokken partijen zou ik mij in verbinding wenschen te stellen met de Goudsche Waterleiding-Maatschappij, teneinde met haar maatregelen te beramen om bovenvermelde kapitaalverspilling te voorkomen.

Het ligt daarbij voor de hand, dat de Maatschappij dan gebruik zou maken van de aanvoerleiding der Centrale, althans indien men het t. z. t. over den prijs en over de voorwaarden, waaronder geleverd zou kunnen worden, eens werd, wat ik zeer wel mogelijk acht.

De Maatschappij zou, het water over den meter van de Centrale betreffende, dan zelf voor de distributie in de gemeente zorg kunnen dragen.

Het spreekt vanzelf, dat bij een dergelijke overeenkomst van geheel andere — en wel zeer veel lagere, prijzen zal uitgegaan moeten worden, dan die, welke in het Rapport voor de Centrale — trouwens slechts voorloopig — zijn genoemd en waarbij opzettelijk de levering in het groot aan gemeenten, die zelf exploiteeren kunnen, voorloopig geheel buiten beschouwing werd gelaten.

Zooals echter de bij het hierboven vermelde raadsbesluit overgelegde concessie thans luidt zou een dergelijke samenwerking niet mogelijk zijn. Immers zij legt bijv. den *concessionaris* de verplichting op, een prise d'eau bij de Lek te maken en verplicht hem een buis te leggen om het water naar het grondgebied der gemeente te voeren, een en ander zonder hem de bevoegdheid te verleenen om onder zekere omstandigheden en voorwaarden die verplichtingen aan een ander over te dragen. Zou men dus tot samenwerking wenschen te komen, dan ware een wijziging der voorwaarden noodig.

Het gevolg van een dergelijke samenwerking zou voorts zijn dat de Waterleiding-Maatschappij geen kapitaalsuitbreiding behoefde voor de stichting van een pompstation en voor den aanleg eener transportleiding van de Lek naar Gouda. Of zulk een uitbreiding van het aandeelenkapitaal om andere redenen gewenscht zou zijn, ben ik niet in staat te beoordeelen. Daar ik echter in de voorgenomen vermeerdering van het aantal

aandeelen der Maatschappij en in het verschaffen van kapitaal voor dit doel door de gemeente Gouda een belangrijk onderdeel van den geheelen opzet meen te zien, wilde ik niet nalaten hierop uwe aandacht te vestigen.

Het zal mij aangenaam zijn van uw College te vernemen of het, na overweging van het hierboven vermelde, in beginsel tegen een dergelijke samenwerking bezwaren zou hebben en indien dit niet het geval mocht zijn, of het dan e. g. bereid bevonden zou worden na verkregen overeenstemming te bevorderen dat de daaraan door den letterlijken inhoud der concessievoorwaarden in den weg staande bezwaren worden opgeheven.

Het zal U bekend zijn, dat tot de oprichting der Centrale nog niet besloten is en dus op dit oogenblik geen overeenkomsten zouden kunnen worden aangegaan. Desnoettemin acht ik overleg thans reeds wenschelijk, opdat zowel uw Gemeentebestuur als de Maatschappij niet onkundig blijven van de ahangige plannen en beide daarmede rekening kunnen houden, voorzover althans hunne belangen daarmede gediend zullen zijn.

*De Directeur van het Rijksbureau
voor Drinkwatervoorziening.*

(get.) VAN OLDENBORGH.

Gemeentebestuur van Gouda.

N°. 582.

Onderwerp: Gouda, 9 December 1915.
Drinkwatervoorziening
van Gouda.

*Aan den Heer Directeur van het Rijksbureau
voor Drinkwatervoorziening 's Gravenhage.*

Wij kwamen in het bezit van uw schrijven dd. 3 December j.l., n°. 1797, over bovenstaand onderwerp, dat ons aanleiding geeft U het volgende mede te deelen.

Daar het Raadsbesluit, dat aanleiding was van uw schrijven, door ons ter goedkeuring aan heeren Gedeputeerde Staten der provincie was gezonden, hadden wij in dat schrijven gestelde vragen eerder van anderen dan van U verwacht. Onder vooropstelling, dat onzes inziens het belang der volksgezondheid voor deze gemeente eischt, dat het raadsbesluit zonder verwijl wordt goedgekeurd, willen wij echter wel verklaren, dat wij er in beginsel geen bezwaar tegen zouden hebben, indien de Goudsche Waterleiding-Maatschappij het voor deze gemeente benodigde Lekwater zou verkrijgen van de door U bedoelde Rijks-Centrale.

*Burgemeester en Wethouders van Gouda,
(get.) R. L. MARTENS.*

*De Secretaris,
(get.) J. VAN HEUSDE.*

RIJKSBUREAU VOOR DRINK- WATERVOORZIENING.

N°. 1842. 's Gravenhage, 10 Dec. 1915.

Onderwerp:
Goedkeuring raadsbesluit
Gouda (concessievoorwaarden
Waterleidingmaatschappij).

Bericht op schrijven d.d.
25 October 1915 B. n°. 4165,
3 November
(3e Afd.) G. S. n°. 77.

*Aan het College van Gedeputeerde Staten der
provincie Zuidholland te 's Gravenhage.*

Ter voldoening aan het verzoek vervat in uw hierboven aangehaald schrijven heb ik, onder terugzending der mij daarbij

toegezonden bescheiden, de eer uw College nopens de in uw missive behandelde aangelegenheid het navolgende te berichten.

Gelijk U zal hebben kunnen blijken uit het U destijds toegezonden Rapport betreffende een Centrale Drinkwatervoorziening in Zuidholland, Noordholland en Utrecht werd de gemeente Gouda niet opgenomen in het opgemaakte globale plan. ¹⁾

Onder andere redenen leidde mij daartoe ook de overweging vermeld in de 5de en 6de zinsnede op bladz. 7 van evenvermelde Rapport, al laat de volgende zinsnede de mogelijkheid van aansluiting van grootere gemeenten geheel open.

Aangezien het plan, althans volgens het globale onderzoek uitvoerbaar is gebleken ook zonder dat daaraan door Gouda wordt deelgenomen, zou dus uit dien hoofde door de uitgifte der concessie aan de totstandkoming van het Rijksplan geen overwegend bezwaar in den weg gelegd worden.

Van de eigendommen der gemeente Gouda (wegen, wateren enz.) behoeft, voor het Rijksplan, althans indien de nu bestaande voornemens geen wijziging moeten ondergaan, geen gebruik gemaakt te worden. Trouwens, al werd ook in de concessievoorwaarden de levering van water door anderen binnen de gemeente uitgesloten, ik trof daarin geen bepaling aan, die het de gemeente zou beletten aan anderen het leggen, hebben en onderhouden van buisleidingen in den gemeentegrond toe te staan. Mocht dus de wijziging in het thans bestaande Rijksplan noodig blijken, die *wel* de medewerking van Gouda in bovenbedoelden zin noodzakelijk maakte; dan zou in de concessievoorwaarden voor de gemeente geen bezwaar behoeven gelegen te zijn, om die te verleen.

Ook uit dien hoofde behoeft dus tegen het verleen der concessie geen bedenking te bestaan.

Omtrent de wijze, waarop de concessionaris het water van den Lekoever naar Gouda zal brengen, zijn geen bepalingen in de concessievoorwaarden opgenomen. De concessionaris is hierin volkomen vrij. Zou hij zich geen belangrijke financieele opofferingen willen getroosten, dan zal hij hiervoor van de bestaande wegen moeten gebruik maken.

Zooals u echter bekend is, werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken in diens schrijven van 13 Februari j.l. n°. 1860, atd. V. A., uwe tusschenkomst verzocht, om te bevorderen, dat o.a. door de polderbesturen in uw gewest geen maatregelen genomen zouden worden, waardoor de totstandkoming van het Rijksplan zou worden bemoeilijkt.

Indien het Hoogheemraadschap van de Krimpenerwaard zich daaraan zou houden — en blijkens de door het Hoogheemraadschap gevoerde correspondentie met den Minister van Waterstaat is het hiertoe bereid — en het verder van meening is, dat in de bewuste wegen geen twee waterleidingbuizen kunnen gelegd worden, dan zou de concessionaris mogelijk ernstige moeilijkheden kunnen ondervinden bij den aanleg van de transportleiding. Of dit inderdaad het geval zal zijn en zoo ja, of hij dan geen andere, mij niet bekende middelen, zal kunnen toepassen om deze moeilijkheden te ontgaan kan ik uit den aard der zaak niet beoordeelen. Ik meen echter uw College op deze omstandigheid volledigheidshalve te moeten wijzen.

Zij vestigt echter m. i. tevens de aandacht op de wenselijkheid van eventueele samenwerking tusschen het Rijk en de Goudsche Waterleiding-Maatschappij, bij wier belangen ook de gemeente Gouda, blijkens de voorliggende concessievoorwaarden, in hooge mate zal worden betrokken.

Ten einde die wenselijkheid nader in het licht te stellen, veroorloof ik mij uw College hierbij over te leggen een afschrift van de voor deze aangelegenheid met het gemeentebestuur van Gouda kort geleden gewisselde stukken, waaruit u de redenen daarvoor en de bezwaren, die e. q. in den weg zouden staan, zullen kunnen blijken en waaruit uw College tevens zal bemerken, dat Burgemeester en Wethouders van Gouda na op die bezwaren gewezen te zijn, verklaren tegen die samenwerking in beginsel niet gekant te zijn.

¹⁾ Korthedshalve moge ik dit project in het vervolg aanduiden met „Rijksplan“.

Het voorgaande samenvattende moge ik uw College het volgende als mijne meening over deze aangelegenheid te kennen geven:

1°. in de concessievoorwaarden komen op zich zelf geen bepalingen voor, die de uitvoering van het Rijksplan in den weg staan;

2°. de mogelijkheid, dat de concessionaris bij het tenuitvoerleggen der bepalingen op moeilijkheden stuit of — onder bepaalde omstandigheden — omgekeerd, de uitvoering van het Rijksplan ernstig zal bemoeilijken, is niet uitgesloten;

3°. een samenwerking tusschen den eventueelen exploitant van het Rijksplan en de Goudsche Waterleiding-Maatschappij in diers voege, dat de Maatschappij het water uit de in het Rijksplan opgenomen leiding betrok, tegen nader overeen te komen en voor beide aannemelijke voorwaarden, moet in beginsel gewenscht geacht worden.

Ik meen aan uw meer bevoegd oordeel het antwoord te moeten overlaten op de vraag of er in het tegenwoordige stadium van voorbereiding van het Rijksplan voor uw College termen aanwezig zijn om die samenwerking te bevorderen.

*De Directeur van het Rijksbureau voor
Drinkwatervoorziening,
(get. :) VAN OLDENBORGH.*

PROVINCIAAL BESTUUR
VAN ZUID-HOLLAND.

B. N°. 901 (3e Afd.)
G. S. N°. 37.

's Gravenhage, 22/24 Febr. 1916.

Onderwerp:
Concessie waterleiding Gouda.

*Aan den Heer Directeur van 's Rijks bureau
voor Drinkwatervoorziening.*

In verband met de aangelegenheid, behandeld in uw Rapport van 10 December 1915 n°. 1842, hebben wij de eer U uit te nodigen tot een onderhoud met ons College en Burgemeester en Wethouders van Gouda op Maandag 28 Februari e. k. te elf uur ten Provinciehuize alhier.

Ter informatie doen wij U hiernevens toekomen afschriften van onzen brief aan Burgemeester en Wethouders voornoemd dd. 8 Februari j.l. n°. 16, en van het daarop van hen ontvangen antwoord, dd. 17 Februari d. a. v. n°. 254.

*De Gedeputeerde Staten der Provincie Zuidholland,
(get.) SWEERTS, Voorzitter.
(get.) DE MONCHY, Griffier.*

Afschrift behoorende bij missive dd. 22 Febr. 1916, G. S. n°. 37.

PROVINCIAAL BESTUUR
VAN ZUID-HOLLAND.

B. N°. 615 (3e Afd.)
G. S. N°. 16.

's Gravenhage, 8 Februari 1916.

Onderwerp:
Concessie waterleiding.

*Aan Heeren Burgemeester en Wethouders der
Gemeente Gouda.*

In art. 2 der in nevensgaand Raadsbesluit vervatte concessie wordt aan de concessionarisse de verplichting opgelegd bij de Lek, op een plaats tusschen de gemeenten Schoonhoven en Krimpen aan de Lek, een prise d'eau te stichten.

Het is u echter uit het door den Directeur van 's Rijks bureau voor Drinkwatervoorziening onder dagteekening van 3 December 1915 n°. 1797 aan u gericht schrijven bekend,

Beschikbaarstelling van gelden voor den aanleg van drinkwaterleidingen.

dat de Rijksplannen tot oprichting van een centrale waterleiding voor Zuid- en Noordholland en Utrecht het maken van een watervang ongeveer terzelfde plaatse, nl. onder Ammerstol, beoogen. Mochten deze plannen inderdaad tot stand komen en de Goudsche Waterleiding-Maatschappij inmiddels, ter uitvoering van bovenbedoelde concessie, het noodige gedaan hebben om water uit de Lek te betrekken, dan zou — gelijk mede in vorenaangehaald schrijven van den directeur van 's Rijks bureau voor Drinkwatervoorziening overtuigend wordt aangetoond — een deel der aan beide installaties gemaakte kosten als weggeworpen geld zijn te beschouwen.

Waar nu het belang Uwer gemeente, ook met het oog op eventueele naasting van het Waterleidingbedrijf ingevolge art. 19 der concessievoorwaarden, vordert, dat dergelijke onnoodige uitgaven worden gekeerd, verdient het in verband met een en ander overweging, art. 2 der concessie aldus te wijzigen, dat de concessionarisse door de gemeente verplicht kunne worden het water van meerbedoelde centrale waterleiding te betrekken in stede van zelve een prise d'eau aan de Lek te stichten.

Uw aan meergenoemden directeur gericht schrijven van 9 December 1915, N°. 582, bevat weliswaar de verklaring, dat het bij U in beginsel geen bezwaar ontmoet, indien concessionarisse het voor Uwe gemeente benodigde Lekwater zou verkrijgen van de Centrale Waterleiding, doch het komt ons niet gewettigd voor de zeggenschap over dit vitale punt aan de concessionarisse over te laten.

De Gedeputeerde Staten der Provincie Zuidholland,
Overeenkomstig het archiefstuk,
De Griffier der Provinciale Staten van Zuidholland,
(get.) DE MONCHY.

Afschrift behoorende bij missive dd. 22 Februari 1916.
G. S. N°. 37.

Gemeentebestuur van Gouda.N°. 254.

Gouda, 17 Februari 1916.

Onderwerp:
Drinkwatervoorziening
van Gouda.

*Aan Heeren Gedeputeerde Staten der
Provincie Zuidholland,*
's-Gravenhage.

Naar aanleiding van Uw schrijven dd. 8/11 Februari l.l. B., N°. 615 (3de Afd.), G. S. N°. 16, betreffende het U ter goedkeuring toegezonden Raadsbesluit inzake de aan de Goudsche Waterleiding-Maatschappij alhier verleende nieuwe concessie, hebben wij de eer U het volgende op te merken.

Tot onzen spijt moeten wij bezwaar maken om te bevorderen dat art. 2 der nieuwe concessie zoodanig wordt geredigeerd, dat de concessionaris event. gedwongen kan worden het drinkwater te betrekken van de door U bedoelde nog op te richten Centrale Waterleiding.

Eensdeels is nog in het geheel niet bekend, tegen welken prijs die Centrale het water aan den concessionaris zal beschikbaar stellen en wij meenen te moeten betwijfelen, of die prijs wel zoodanig concurreerend zal zijn, dat aansluiting aan de Centrale in gemoede van den concessionaris kan worden geëischt.

Anderdeels mist o. i. die Centrale, zooals deze is ontworpen, alle bedrijfszekerheid, wat van de waterleiding der Goudsche Waterleiding-Maatschappij met hare twee watervangen niet kan gezegd worden. Om deze redenen meenen wij van die Maatschappij niet te mogen vorderen, dat zij er in toestemt zich eventueel den eisch tot aansluiting aan die Centrale Waterleiding te laten welgevallen, doch het aan hare beoordeeling te moeten overlaten of een dergelijke aansluiting in haar belang is.

Uit Uw circulaire, ons medegedeeld bij *Provinciaal Blad* van dit jaar n°. 16, is het ons duidelijk geworden dat naar Uw oordeel het onderhavige raadsbesluit niet aan Uwe goed-

keuring is onderworpen. Niettemin zullen wij het op prijs stellen van U te vernemen, zoo mogelijk eenigszins spoedig, of tegen de uitvoering van dat besluit bij U geen bezwaar bestaat. Voor zooveel noodig voegen wij daarom het besluit alsnog, thans in simple, bij.

Burgemeester en Wethouders van Gouda,
(get.) R. L. MARTENS.
De Secretaris,
(get.) J. v. HEUSDE.
Voor eensluidend afschrift,
*De Griffier der Provinciale Staten
van Zuidholland,*
(get.) DE MONCHY.

PROVINCIAAL BESTUUR
VAN ZUID-HOLLAND.

B. N°. 2207 (3de Afd.)
- G. S. N°. 148/2.

Onderwerp:
Waterleiding Gouda.

's-Gravenhage, 25 April/1 Mei 1916.

*Aan den Heer Directeur van het Rijksbureau
voor Drinkwatervoorziening.*

In verband met Uw Rapport betreffende nevensgenoemde aangelegenheid, dd. 10 December 1915, N°. 1842, hebben wij de eer U mede te deelen, dat het U bekende besluit van den raad van Gouda, houdende concessie van de Goudsche Waterleiding-Maatschappij, heden door Ons is goedgekeurd nadat daarin aan art. 2 een vierde alinea was toegevoegd, luidende:

„Bij het tot stand komen van het Rijksplan tot stichting van een Centrale Lekwaterleiding kan de concessionaris van burgemeester en wethouders onder door te stellen voorwaarden ontheffing bekomen van de verplichting tot het maken van de in dit artikel genoemde werken.”

*De Gedeputeerde Staten der
Provincie Zuidholland,*
(get.) SWEERTS, Voorzitter.
(get.) DE MONCHY, Griffier.

Voor eensluidend afschrift,

*De Directeur van het Rijksbureau voor
Drinkwatervoorziening,*
VAN OLDENBORGH.

Behoort bij schrijven van den Directeur van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening dd. 19 April '17, n°. 452.

PROVINCIAAL BESTUUR
VAN NOORDHOLLAND.

BIJLAGE IV.

Afschrift.

Derde Afdeling.
N°. 39/12441.

Haarlem, 10 November 1913.

Onderwerp:
Waterleiding Egmond
aan Zee.

*Aan den Heer Directeur van het Rijksbureau
voor Drinkwatervoorziening,*
's-Gravenhage.

Vertrouwende, dat het door U op prijs zal worden gesteld van die stukken kennis te nemen, heb ik de eer U hierbij te

doen toekomen een schrijven met een aantal bijlagen van het Gemeentebestuur van Egmond aan Zee, betreffende de oprichting eener Waterleiding.

Gedeputeerde Staten zouden het hunnerzijds waardeeren indien zij, zoo mogelijk met eenigen spoed, mochten vernemen tot welke beschouwingen de kennisneming dier stukken U eventueel aanleiding geeft.

*De Voorzitter van Gedeputeerde Staten
van Noordholland,
(get.) VAN LEEUWEN.*

RIJKSBUREAU VOOR DRINK-
WATERVOORZIENING.

N°. 434.

's-Gravenhage, 20 Nov. 1913.

Onderwerp:

Waterleiding Egmond aan Zee.

Antwoord op schrijven dd. 10
November 1913 N°. 39/12441.

*Aan den Heer Voorzitter van Gedeputeerde Staten
van de Provincie Noordholland,
te Haarlem.*

Onder wederaanbieding van de bescheiden, welke mij met Uw hierbovenaangehaald schrijven werden toegezonden, heb ik de eer U beleefdelyk dank te zeggen voor de mij aangeboden gelegenheid, waarvan ik met graagte gebruik heb gemaakt, om van deze stukken kennis te nemen.

Ik heb de energie bewonderd waarmede deze ongeveer 3000 zielen tellende gemeente zonder eenige hulp van buiten af, dan die van een grondeigenaar, die vrijwel gratis het terrein voor een prise d'eau beschikbaar stelt, een waterleiding opricht, waarvan de kosten op f 65 000 worden geraamd.

Ongetwijfeld komt haar daarbij hare geringe uitgestrektheid en de concentratie harer bevolking te stade, terwijl ook hare, blijkens de stukken, toenemende beteekenis als zeebadplaats, daartoe krachtig zal hebben meegewerkt.

Intusschen oefent laatstgenoemde gunstige omstandigheid slechts gedurende een paar maanden van het jaar haren directen invloed uit.

De van zelfvertrouwen getuigende daad van het Gemeentebestuur trekt te meer aandacht, omdat in de onmiddellijke omgeving van Egmond aan Zee plannen voor eene groote centrale drinkwatervoorziening in voorbereiding zijn, waaraan het zich desgewenscht zeer goed zou kunnen aansluiten en die indien deze plannen verwezenlijkt werden, waarop m. i. zeer groote kans bestaat, de gemeente op afdoende wijze van water zouden voorzien, zonder dat zij zich daarvoor — althans praktisch gesproken — eenige financiële of technische risico op den

hals zou halen, of zich in de zorg van een eigen waterwinningsbedrijf zou hebben te steken.

Ik heb hierbij het oog op de plannen voor de Midden-Noordhollandsche Waterleiding, wier belangen omgekeerd ongetwijfeld door een daaraan deelnemen van de Gemeente Egmond aan Zee gebaat zouden worden, al beschouw ik het geenszins zoodanig alsof de onderneming met het al of niet daarbij toetreden van Egmond aan Zee zou staan of vallen.

Ongetwijfeld zal de Gemeente Egmond aan Zee langs den thans door haar gekozen weg 1 of 2 jaar eerder aan water geholpen zijn. Dat dit echter beter of goedkooper zal geschieden, dan door deelneming aan de bovengenoemde groote centrale drinkwatervoorziening, daarvan hebben mij de overgelegde stukken niet de overtuiging gegeven.

Ik wensch mij overigens te onthouden van het uitspreken van een oordeel over den inhoud dier bescheiden (hoewel zij bij mij nog tal van vraagpunten hebben overgelaten), noch over de vraag of het al dan niet verantwoord geacht mag worden op de daarin vermelde gegevens een Waterleiding op te richten.

De beantwoording van deze vraag vordert een nauwgezette bestudeering van het voorhanden feitenmateriaal en ook vermoedelyk een aanvulling daarvan door eigen onderzoek, indien het ten minste niet elders beschikbaar is. Zonder dat, acht ik mij niet gerechtigd eenig oordeel uit te spreken over het werk der gemeentelijke adviseurs en zou ik het door hen gegeven bevestigend antwoord op bovenstaande vraag geheel voor hunne rekening wenschen te laten.

Mocht het College van Gedeputeerde Staten of het Gemeentebestuur wenschen, dat zulk een oordeel door het Rijksbureau voor drinkwatervoorziening werd uitgesproken, dan zou ik het betreffende College in overweging willen geven, daartoe de tusschenkomst van den Minister van Binnenlandsche Zaken in te roepen, in welk geval ik gaarne het mijne wil doen om het uitbrengen van dit advies te bevorderen.

Er dient dan echter op gerekend te worden, dat voor den gevraagden arbeid eenige tijd en geld beschikbaar moet zijn, al zal wellicht de Minister van Binnenlandsche Zaken bereid bevonden worden de vergoeding der gemaakte kosten slechts dan te vorderen, indien de waterleiding tot stand komt. Ik althans zou bereid zijn op een dergelyk verzoek indien het aan mijne beoordeeling werd onderworpen een gunstig advies uit te brengen.

*De Directeur van het Rijksbureau voor
Drinkwatervoorziening,
(get.) VAN OLDENBORGH.*

Voor eensluidend afschrift,

*De Directeur van het Rijksbureau voor
Drinkwatervoorziening,
VAN OLDENBORGH.*